Респ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 22 (10314) | 1977 чылдың январь 27, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 60 ЧЫЛЫН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛ

Тываның электри четкилериниң коллективи эрткен чылын 3 млн. квт-шак электроэнергияны бүдүрүп үндүрген болгаш 1656 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ол дээрге коллективтиң күш-ажылчы чедиишкини, планныг онаалдалар, социалистиг хүлээлгелер ыракта ажыр күүсеттинген.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому республиканың үлетпүр бүдүрүлгелер, транспорт, тудуг, садыг организацияларының, коммунал, амыдырал хандырылгалар черлериниң аразында 1976 чылда социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеш, үлетпүр бүдүрүлгелеринден электри четкилери чарышка бирги черни алган деп санаан. Ук коллективке СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергениң дипломун тывысырын шиитпирлээн.

Кызылдың электростанциязының кызыл-булуңунга ажылчыннар, албан-хаакчылар байырлыг митингиге чыглып келген.

СЭКП обкомунуң үлетпүр, транспорт килдизиниң эргелекчизи А. И. Пожидаев Кызыл тукту бүдүрүлгениң мурнакчыларынга тывысып, коллективке байыр чедирбишаан, моон соңгаар-даа бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип алырын күзээн.

Бүдүрүлгениң директору Н. П. Чумаков болгаш санал берген өске-даа эштер өөрүп четтиргенин илередип, Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткууру дээш чарышка бүдүрүлгениң коллективи бедик көдүрлүүшкүннүг киржирин, тукту алыспас дээш күжениишкинниг ажылдаарын шыңзытканнар.

А. ЗАЙЦЕВ.

Каа-Хем районда «Бурунгаар» совхозтуң ишчилери эрткен чылды эки көргүзүглерлиг доосканнар. Олар күрүнеге 3107 центнер эътти, 292 центнер дүктү дужаап, планныг онаалдазын оранчок ажырганнар.

Ук ажыл-агыйның кадарчылары Г. Санчат-оол биле К. Дүдүпей олар хөй-хөй чылдарның дургузунда бедик көргүзүглерни чедип ал келгеннер. Олар эрткен чылдың түңнелинде эң дээрелерниң санынга киргени өөрүнчүг. Чижээ, Кызыл-оол Дүдүпейниң азыралында аныяк мал бүрүзү хонукта чеда чүс грамм ажыг деңзини немеп турар. Шак ындыг көргүзүгнү Галина Санчат-оол база чедип алган.

ЧУРУКТА: Г. Санчат-оол биле К. Дүдүпей.

И. РАСЕНИКТИҢ фотозу.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Кызылдың аъш-чем садыының ажылдакчылары СЭКП хоорkомунуң хуралдаар залынга чыглып келгеш, 1976 чылда кылып чорупкан ажылдарын түңнээн. Ук садыг шынарның болгаш ажыктыг чорукту бедидериниң онгу беш чылының биргизинде бүдүрүлгечи эки көргүзүглерни чедип алган. Чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинген. Мурнакчы магазиннерниң планы ай, квартал санында немежип турар. № 13, № 9, № 20 магазиннер социалистиг чарыштың негелделерин барымдаалап, күжениишкинниг ажылдааш, күш-ажылчы маргылдааның тиилекчилери болуп шылгараан.

Чыл, квартал түңнелин үндүрбүшаан, тук тывысырының хуралын аъш-чем садыының директору М. Еремцова ажыткаш, СЭКП Кызыл хоорkомунуң бирги секретары эш В. Добромысловка сөс берген.

Владимир Борисович бодунуң чугаазының эгезинде хоорайжыларның күш-ажылчы нийти чедиишкиннерин демдеглевишаан, ол бүгүге аъш-чем садыының ажылдакчыларының киирип турар төлептиг салыышкынын тодаргай чижектерге чугаалаан.

Оратор оон ынай бодунуң чугаазынга ук коллективтиң моон соңгаар-даа улам чедиишкинниг ажылдаарын, садыгның культуразын бедидерин, чоннуң хандырылгазын экижидерин күзевишаан, СЭКП Кызыл хоорkомунуң, Кызыл хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң, ВЛКСМ хоорkомунуң шилчиир Кызыл тугун байырлалдыг байдалга тывыскан.

Тыва АССР-ниң садыг министри Х. Салчак индирге үнүп келгеш, Кызылдың аъш-чем садыы чыл дургузунда ай санында шудургу ажылдааш, бүдүрүлгечи көргүзүглери дээш министерствога ийиги черни ээлээнин чыылганнарга чарлавышаан, ийиги чергениң диплому-биле катай 700 рубль акша шаңналын тывыскан.

Кызылдың аъш-чем садыының директору М. Еремцова, № 13 магазинниң садыгжызы Н. Хертек, № 20 магазинде бригадир Т. Шилова, № 30 магазинниң директору С. Лысов шаңнатканнарның өмүнээзинден сөс ап, чүве чугаалааннар.

Д. САЛЧАК.

ХҮЛЭЭЛГЕ АЛДЫНГАН

СЭКП Төп Комитединиң чагаазы, «Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер, онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыштың дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалы-биле Улуг-Хем районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи танышкаш, онгу беш чылдың ийиги чылының социалистиг хүлээлгезин эде көргеннер.

Шагаан-Арыг хоорай Совединиң депутады, хеп даараар бригаданың удуртукчузу А. Маркелова сөс алгаш, чагааның болгаш доктаалдың ханы утказын бедии-биле үнелеп, бригаданың чыл планын декабрь 20-де күүседирин дыңнадып, платье даараарының бригадазын чарышка кыйгырган. Оон саналын херээжен хеп даараар бригаданың удуртукчузу А. Брудникова ээии-биле деткээн. Аныяктар бригадазының кыйгырыын хүлээп алгаш, ол бригада кежигүннери планын декабрь 25-те күүседирин хүлээнген.

Коллективтиң ажылдакчылары онгу беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседирин кол сорулгазы кылдыр салган. Районнуң амыдырал хандырылга комбинады көдээ чоннуң чагыгларын хүлээп алыр пунктуларны беш кезек черде тургускан, ында тускай машиналы быжыглаан, мергежилдиг мастерлерни көдээ суурларже үргүлчү үндүрүп турар. Көдээ пунктуларда Ак-Туруг суурда Н. Минчимаага удурткан чагыг хүлээп алыр чер эки ажылдап турар.

Комбинатта аныяктар бригадазының алды кежигүннери бригадалар аразында чарышка тиилекчи болуп үнгеш, акша шаңналдыг шилчиир вымпелди чаалап алган.

Бригадада мурнакчы даараныкчы Кызыл-Уруг Бадыжыктың чугаалааны:

— Бистер ийи чыл бурунгаар комплекстиг бригада аргазы-биле ажылдап эгеледивис, ол депшилгелиг, чаа арга кончуг таарымчалыг-дыр. Бистиң бригадавыс эрткен чылдың дөрткү кварталының планын 101,6 хууга күүсеткеш, чылдыын — 100,7 хуу болурун чедип алган бис.

Амыдырал хандырылга комбинадының коллективи СЭКП Төп Комитединиң чагаазынга болгаш доктаалынга сорук киргеш, Улуг Октябрьның юбилейин төлептиг уткуур дээш 1977 чылда хүлээп алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге бүзүрелдиг ажылдап кирипкен.

Д. АРАКЧАА,
Улуг-Хем район.

СЭКП Төп Комитединде

«СЭКП Томск обкомунуң массалыг информацияны болгаш пропаганданы удуртуп турарының дугайында» айтырыгны СЭКП Төп Комитеди чугаалажып көрген.

СЭКП Томск обкому, хоорkому болгаш райкомнары парлалгага, телевидениеге болгаш радио дамчыдылгазынга партийжи удуртулганың системазын сайзырангайжыдар, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин, партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң «СЭКП ТК-ның Отчёду болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелинде база СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга (1976 чыл) чугаазында айыттынган чүүлдерин болгаш кылган түңнелдерин пропагандалаарынга болгаш күүселдезин организастаарынга оларның ролюн күштелдирер талазы-биле тодаргай ажылдарны чорудуп турар деп хүлээп алдынган доктаалда айыткан. Областа боттандырып чорудуп турар массалыг информацияның болгаш пропаганда ажылының хевирлери онгу беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартырынга эки салдарны чедирип турар.

Партия комитеттери солуннарның, телевидениениң болгаш радио дамчыдылгазының ажылының кол угланыышкыннарын тодарадып, оларның ажылын билдилиг дүүштүрүп, журналистерни хөй янзы информация-биле хандырып база бүдүрүлге черлериниң солуннарының, хана парлалгазының утка-шынарын экижидип, оларга парлаттынган чүүлдерниң дээштиин чедип ап турар.

СЭКП обкому, хоорkому болгаш райкомнары массалыг информацияның болгаш пропаганданың хевирлеринге удуртулганы экижидери-биле чергелептир кадрларны шилип алырының болгаш кижизидерииниң, оларның идейлиг болгаш профессионал деңнелин бедидериниң айтырыгларын кичээнгейден дашкаарлатпайн турар. Бүдүрүлге солуннарының хөй кезииниң болгаш район солуннарының редакторлары партия комитеттериниң бюро кежигүннеринде соңгутткан.

Партия комитеттери солуннарны ажылдың ленинчи стилин нептередириниң чепсээ кылдыр көрүп, оларның бижээн чүүлдерин хүндүткелдиг болгаш ажыл-агыйжы көөрүн хандырып, парлаттынган чугула материалдарны контрольга ап, оларның эң чугулазын партия обкомунуң, хоорkомунуң болгаш райкомнарының бюроларынга чугаалажып көрүп турар. СЭКП обкому парлалгага үнген шүгүмчүлелдиг материалдарны тоомча чок көре бээр фактыларны дүрген болгаш чидии-биле сайгарып көрүп турар.

СЭКП Томск обкомунуң массалыг информацияны болгаш пропаганданы удуртуп турарын эки деп демдеглевишаан, СЭКП ТК партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүсединге ажылчы чоннарны мобилизастаарынга чамдык партия комитеттериниң, парлалганың, телевидениениң болгаш радионуң хөй-нити күжүн долузу-биле ажыглавайн турарын демдеглээн. Эртем болгаш техниканың чедиишкиннерин практикага шиңгээдир, мурнакчы күш-ажылчы эгелээшкиннерни нептередир талазы-биле парлалга ажылының ажыктыы ам-даа куду.

Партияның иштики ажылының айтырыгларын солуннар ам-даа доктаамал болгаш ханы утказыг кылдыр чырытпайн турар. Партия бөлүктериниң ажыл-амыдыралының дугайында, дээди өөредилге черлериниң, эртем-шинчилел черлериниң болгаш чогаадыкчы коллективтерниң, эргелел аппаратының, садыг болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң партия организацияларының ажыл-чорудулгазының дугайында материалдар эвээш парлаттынып турар. Идей-политиктиг, ажы-чаң болгаш күш-ажыл кижизидилгезиниң дуржулгазын түңнеп нийтилештиреринче болгаш нептередиринче парлалга кичээнгейни кошкаткан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыышкыннарынга дүүштүр массалыг информацияның болгаш пропаганданың хевирлеринге политиктиг удуртулганың системазын улам сайзырангайжыдар талазы-биле, оларның идейлиг деңнелин бедидер болгаш экономиканы, эртемни, культураны хөгжүдеринге, нийтилелдиң бүгү амыдыралынга салдарын күштелдирер талазы-биле хемчеглерни боттандырарын СЭКП-ниң Томск обкомунга, партияның хоорkомнарынга болгаш райкомнарынга СЭКП Төп Комитеди дааскан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге илеткелинде болгаш СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунга оон чугаазында чүүлдерниң болгаш түңнелдерниң күүселдезин организастаарынче, участок бүрүзүнде ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидериниң, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, камналга чурумун күштелдирериниң, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң курлавырларын илередириниң болгаш ажыглаарының, чаа объектилерни тударының хуусааларын болгаш өртээн кызырарының, чоннуң херегцел барааннарын бүдүрүп үндүрериниң көвүдедириниң айтырыгларын ханызы-биле чырыдарынче парлалганың, телевидениениң болгаш радио дамчыдылганың күжениишкиннерин мооңзээр. Социалистиг чарышты болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни улам хөгжүдеринге, ылаңгыя мурнакчы дуржулганы, күш-ажылчы коллективтерниң, ажылчыннарның, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының, интеллигенцияның инициативаларын болгаш чаартылгаларын пропагандалаарынга массалыг информацияның болгаш пропаганданың хевирлериниң идепкейлиг киржилгезин хандырар.

Парлалга болза чамдык бүдүрүлгелериниң болгаш ажыл-агыйларның төлевилеттинген деңнелден хожудап турар чылдагааннарын илередир болгаш анализтээр, күш-ажыл чурумунуң хажыдыышкыннарынга, арагалаар болгаш хулиганнаар чоруктарга, организас чок болгаш ажыл-агыйжы эвес фактыларга удур чидиг шүгүмчүлелди кылыр хүлээлгелиг. Садыг, нийти чемгерилге, хандырылга ажылдарын экижидериниң айтырыглары парлалга органнарының доктаамал кичээнгейинге турар ужурлуг.

Массалыг информацияның болгаш пропаганданың арга-хевирлериниң ажылчы чоннарның, ылаңгыя аныяктарның болгаш элээди уругларның ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылга ролюн күштелдирериниң чугулазынче СЭКП ТК партия комитеттериниң кичээнгейин угландырган. Парлалга, телевидение болгаш радио дамчыдылга болза совет кижилерниң марксисчи-ленинчи үзел-бодалының, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң, бедик мөзү-шынарлыг болурунуң хевирлеттиниң тургустунарынга улам идепкейлиг-биле салдар чедирер ужурлуг, совет амыдыралдың хевирлериниң артык шынарларын тода көргүзүп, буржуаз пропаганданың чимзениишкиннерин шиитпирлиг сойгалаар, коммунистиг моральдың нормаларын хажыдар чоруктар-биле демисежир ужурлуг. Идеологтуг ажылдың ажыктыын күштелдиреринге, кижизидилгениң бүгү айтырыгларын комплекстиг көөр чоруктуң бадыткаттынарынга, совет кижиниң хууда кижизидилгезинге өг-бүлениң, школаның, күш-ажылчы коллективтиң хөй-нийтичи ажыл-чорудулгазының ролюн бедидеринге парлалганы калбаа-биле ажыглаары эргежок чугула.

Партияның удуртукчу ролюн болгаш ооң иштики база даштыкы политиказын, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге, ажылчы чоннарның политиктиг кижизидилгезинге партийжи удуртулганың дуржулгазын массалыг информацияның болгаш пропаганданың хевирлери-биле ханы чырыдарын, совет тургузугнуң демократтыг шынчызын, социалистиг нийтилелдиң ёзулуг чаагай сеткилдиин тода болгаш бүзүрелдиг пропагандалаарын хандырарын партия комитеттеринге СЭКП ТК сүмелээн. Парлалганың шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга ролюн бүгү хемчег-биле бедидип, парлалганың принципиалдыг шүгүмчүлелдеринге бүгү талалыг деткимчени көргүзер. Шүгүмчүлелди шын үнелеп билиринге болгаш оон чогуур түңнелдерни кылырынга кадрларны кижизидер.

Журналистер марксисчи-ленинчи теория-биле, коммунистиг идеалдарны болгаш СЭКП-ниң политиказын экономиканы, культураны хөгжүдериниң, кижилерни кижизидериниң боттуг сорулгаларын шиитпирлээри-биле тудуш харылзаалыг кылдыр пропагандалаарының мергежили-биле туруштуг чепсеглентеп турарын чедип алырын партия обкомунга, хоорkомнарынга болгаш райкомнарынга СЭКП ТК дааскан. Партия болгаш совет органнарының шиитпирлериниң дугайын парлалга ажылдакчыларынга үргүлчү дыңнадыр, журналистерниң ат-алдарын деткиир, ооң-биле кады парлаттынып турар материалдарның идейлиг болгаш профессионалдыг деңнелинге негелдени күштелдирер. Журналистерниң чурттаалга байдалының, күш-ажылының болгаш дыштанылгазының дугайында улам улуг сагыш салыышкынны илергейлээр херек.

Партия комитеттери болгаш солуннар, телевидение болгаш радио дамчыдылга редакциялары парлалганың ажыл-чорудулгазынга хөй-нийтичи киржилгени калбаа-биле хөгжүдер, парлалга-биле кады ажылдажылгаже ажылчыннарны, колхозчуларны, улус ажыл-агыйының специалистерин, эртемденнерни, чогаадыкчы интеллигенцияны, аныяк чогаалчыларны, чурукчуларны болгаш публицистерни улам калбаа-биле киириштирер ужурлуг дээрзин доктаалда айтып турар.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ БОЛГАШ А. Н. КОСЫГИННИҢ ПАК СЕН ЧЕРНИ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин ККП ТК-ның Политиктиг комитединиң кежигүнү, КУДР-ниң Административтиг чөвүлелиниң Премьери Пак Сен Черни январь 26-да хүлээп алган, ол болза Совет Эвилелинде найыралдың аян-чоруун кылып чорул турар.

Беседаның үезинде совет-корей кады ажылдажылганы янзы-бүрү талаларга улам ынай хөгжүдериниң айтырыгларының, делегей амыдыралының өйү келген айтырыгларының талазы-биле санал-онал солуушкуннары болган, Азияда байдалче онза кичээнгей салдынган.

Корей улустуң күзел-соруунга дүүштүр Кореяны тайбың каттыштырарынче угланган КУДР-ниң күжениишкиннерин Совет Эвилели чайгылыш чокка деткип турар дээрзин эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Корей улус Совет Эвилелиниң ол интернационалчы туружун бедии-биле үнелеп турар деп, эш Пак Сен Чер медеглээн.

Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, СЭКП-ниң болгаш ККП-ниң аразында харылзааларны быжыглаары, совет-корей кады ажылдажылганы хапыладыры ийи улустарның үндезин эрге-ажыктарынга, Ыраккы Чөөн чүкке тайбынның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп чүвени беседаның киржикчилеринге бүзүредип чугаалаан.

Чүректиң ханызындан, эп-хуунуң байдалынга эрткен беседага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, Совет Эвилелиниң КУДР-да элчини Г. А. Криулин, КУДР-ниң Административтиг чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы, даштыкы садыг министри Кэ Ын Тхе, КУДР-ниң Улусчу чепсектиг күштериниң Кол штабының начальнигиниң бирги оралакчызы Ким Чер Ман, КУДР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Тен Ин Чер, КУДР-ниң даштыкы экономиктиг харылзаалар министриниң оралакчызы Ли Ти Сен, КУДР-ниң ССРЭ-де элчини Ким Джэ Бон олар киришкен.

ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ БОЛГАШ ПАТРИОТЧУ ЧОРУКТУҢ ШКОЛАЗЫ

ДОСААФ-тың VIII съездизи

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң камгалал күчүзүн быжыглаарынга төлептиг салыышкынны Армияга, ужар чүүлге болгаш Флотка дузалаарының Кызыл Туктуг эки тура ниитилели киирип келген. Ол ам бежен чыл болган. Ол чылдарның иштинде Чепсектиг Күштерниң ынаныштыг дузалакчызы болгаш курлавыры болу берген ДОСААФ-ка эрес-шудургу, маадырлыг болгаш патриотчу чоруктуң школазын чүс-чүс миллион совет кижилер эрткеннер. Кайгамчыктыг юбилей-биле ниитилелдиң амыдыралында база бир онза чүүл каттышкан — январь 25-те Кремльдиң Улуг Ордузунга ДОСААФ-тың VIII Бүгү-эвилел съездизи ажыттынган. Камгалал ниитилелиниң организациялары Москваже муң ажыг делегаттарын чоруткан.

Съездиниң президиумунга СЭКП ТК-ның секретары Я. П. Рябов, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, сураглыг шериг начальниктери, СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчылары, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырлары, социалистиг чурттарның камгалал-спорт организацияларының удуртукчулары олурушкан.

Делегаттар болгаш аалчылар хүндүлүг президиумну СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг кылдыр улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгааннар.

Хүн айтырыы: ДОСААФ Төп Комитединиң отчёт илеткели, ДОСААФ-тың Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткели, ДОСААФ-тың Төп органнарын соңгууру.

«ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның отчёду болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделерин ёзугаар камгалал ниитилелиниң организацияларының ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелди ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның даргазы, Совет Эвилелиниң үш дакпыр Маадыры, ужар чүүл Маршалы А. И. Покрышкин кылган.

ДОСААФ-тың VIII Бүгү-эвилел съездизи кайгамчыктыг үеде чыылган деп, А. И. Покрышкин чугаалаан. Бистиң чуртувус Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдан чыл болур чылынче шилчип кирген. Амгы үеде Коммунистиг партияның, бүгү совет улустуң ажыл-чорудулгазының утказын тодаргайлап турар кол чүүл болза, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш идепкейлиг, тода сорулгалыг ажыл болур.

Тайбың даштыкы политиканы боттандырып чорудуп тура, бистиң партиявыс реакцылыг империалистиг күштер чепсекти эндере бүдүрерин уламчылап турар дээрзин барымдаалап келген. Ынчангаш совет күрүне, партия болгаш ооң Төп Комитеди бистиң Төрээн чуртувустуң камгалалын чогуур бедик деңнелге тургузарының дугайында кошкаш дивес сагышты салып келген.

СЭКП Төп Комитединиң практиктиг ажыл-чорудулгазы, партияның XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң ажылдап кылган шиитпирлерин чаңгыс үн-биле деткивишаан, ДОСААФ кежигүннери коммунистиг тургузуушкунуң болгаш чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга идепкейлиг-биле киржип келген.

1927 чылда Авиахимниң болгаш Камгалалга дузалаар ниитилелдиң баазазынга ДОСААФ-тың мурнунда турган Осоавиахимни тургускан. Осоавиахимге кижизиттиргеннер боттарын коргуш чок болгаш билдилиг дайынчылар кылдыр көргүскеннер. Оларның хөй-хөйүн ордеңнер болгаш медальдар-биле шаңнаан, а муң ажыг кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты тывыскан. 1947 чылда ССРЭ-ниң камгалалын быжыглаар херекке чедиишкинниг ажылы дээш Осоавиахимни Кызыл Тук орден-биле шаңнаан.

Дайын соонда камгалал ниитилели бодунуң патриотчу хүлээлгезин төлептиг-биле күүседип келген. Партияның айтыышкыннарын удуртулга болдургаш, бодунуң хөгжүлдезиниң чада бүрүзүнге ниитилелдиң болгаш күрүнениң чугула сорулгаларын шиитпирлээринге улуг салыышкынны ол киирип келген.

Камгалал ниитилелиниң чедиишкиннерин, ооң бүгү улуска ат-алдарын СЭКП Төп Комитединиң, чер-черде партия органнарының дорт удуртулгазы-биле чедип алган. Амгы үеде ол ажылчы чоннарның ёзулуг массалыг камгалал-патриотчу организациязы болу берген. 50 чылдарның иштинде ооң хүрээлеңиниң саны 80 миллион кижи чедир өскен.

Партия болгаш совет күрүне камгалал ниитилелинге харысалгалыг сорулганы — ДОСААФ кежигүннерин совет патриотизминиң ёзузунга болгаш Төрээн чуртун камгалаарынга үргүлчү белен турарынга кижизидерин дааскан.

ДОСААФ-тың ажыл-чорудулгазында аныяктарны шеригге албан эрттиреринге белеткээри, шериг кезектерин болгаш дайынчы корабльдерни идеи талазы-биле каңнаттынган база техника талазы-биле билиглиг чаа дайынчылар-биле хандырары чугула черни ээлээн. Камгалал ниитилели улус ажыл-агыйынга массалыг техниктиг профессияларның кадрларын белеткээринге иле салыышкынны киирип турар деп, илеткелчи чугаалаан. Отчёттуг үениң иштинде ниитилелдиң системазынга барык 8 миллион хире техниктиг тускай эртемниглерни белеткеп үндүрген. Кедээге бүгү-ниитиниң техниктиг өөредилгезин тургузар деп Коммунистиг партияның кыйгырыынга харылавышаан, ниитилелдиң организациялары көдээ ажыл-агыйның 2,8 миллион механизаторларын белеткеп берген.

Онгу беш чылда ниитилелдиң системазынга массалыг техниктиг профессияларның 8,5 миллиондан эвээш эвес тускай эртемниглерин белеткээр деп сорулганы салган. Транспорт херекселдериниң башкарыкчыларын, радиоспециалистерни, көдээ ажыл-агыйның механизаторларын белеткээринге онза кичээнгейни салыр ужурлуг.

Коммунистиг партия ДОСААФ-тың мурнунга комсомол болгаш профэвилелдер-биле кады камгалал-спорт ажылын улам ынай хөгжүдериниң, аңаа аныяктарның калбак массаларын хаара тударының, шериг-техниктиг спорттуң эң чугула хевирлеринге совет спортсменнерниң делегей маргылдааларынга тиилээрин чедип алырының сорулгаларын салган. Амгы үеде секцияларда болгаш командаларда, спорт-техниктиг клубтарда 20 миллион ажыг кижи өөренип турар. «Күш-ажылга болгаш ССРЭ-ни камгалаарынга белен бол» деп комплекстиң нормативтерин дужаарынче ажылчы чоннарны хаара тударынга ДОСААФ-тың ролю улгаткан. Отчёттуг үениң иштинде 12 миллион ажыг разрядтыг спортсменнерни, оон иштинде 1-ги разрядтың 130 муң спортсменнерин болгаш 6 муң ажыг ССРЭ-ниң спорт мастерлерин белеткээн.

Армияга, ужар чүүлге болгаш Флотка дузалаарының ийи орденниг Бүгү-эвилелдиң эки тура ниитилели оон мурнунда салган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседир, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга болгаш Ада-чуртту камгалаарынга ажылчы чоннарны белеткээринге моон соңгаар-даа дузалаар деп, түңнелинде А. И. Покрышкин чугаалаан.

Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелин ДОСААФ-тың Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. В. Томилин кылган.

Оон соонда саналдар эгелээн.

Съездиге Армияга, ужар чүүлге болгаш Флотка дузалаарының Бүгү-эвилелдиң эки тура ниитилелинге Ленин ордени тывыскан. Ол улуг шаңналды чуртка камгалал-массалыг ажылды хөгжүдеринге болгаш социалистиг Ада-чуртту камгалаарынга ажылчы чоннарны белеткээринге улуг салыышкыны дээш ол алган.

СЭКП ТК-ның секретары Я. П. Рябов чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чүректиң ханызындан байырын болгаш съездиниң ажылынга оон эки күзээшкиннерин съездиниң делегаттарынга, ДОСААФ-тың кежигүннериниң 80 миллионнуг отрядынга ол дамчыткан.

(Төнчүзү 3-кү арында).

Партийжи амыдырал

ОЛАРГА ШЫҢГЫЫ ШЫЛГАЛДА БОЛЗУН ДЭЭШ

СЭКП-ның Кызыл райкому болгаш партия эге организациялары партияның XXV съездиниң айтышкынын удуртулга болдургаш, бодунуң хүрээлениниң шынар составын экижидеринче улуг кичээнгейни салып, ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның эң эки төлээлекчилерин партияга хүлээп алыр талазы-биле элээн ажылды чорудуп турар. Партияга хүлээп алышкынының болгаш коммунистерниң хуу херектерин көөрүнүң талазы-биле СЭКП райкомунуң чанында штаттан дашкаар парткомиссия партияга чаа кирерлер-биле сеткил-сагыштың ханызындан, бүтү талалыг беседаларны кылып, оларга сүмелерни берип турар.

Партия кежигүнүнге кандидаттарның хөй нуруузу материалдыг бүдүрүлгеде шудургу ажылдап, социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турар, мурнакчы ажыл-ишчилер. Оларның хөй кезии комсомолду дамчыштыр кирген ажылчыннар, комсомолчулар. Хүлээп алганнарының 34 хуузу мал ажылында ажылдап турарлар, кандидаттарга хүлээп алган албан-хаакчыларның 83 хуузу кодээ ажыл-агыйының специалистери — агрономнар, зоотехниктер, мал эмчилери, башкылар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар. Партийжи хүрээлениң өзүлдезин таарыштырып, чаңгыстап шилип алырынга үндезилээни оларның күжүн бүдүрүлгениң чугула участоктарынга таарыштыр тургузарынче кичээнгейни күштелдирген.

Партияга кандидат стажын эрттирери дээрге аныяк кижилерге идея талазы-биле быжыгып кадыыларынга, партийжи мөзү-шынарлыг болурунга шыңгыы шылгалда болур болгай.

Районнуң ажыл-агыйларында, бүдүрүлге, албан организацияның черлеринде аныяк коммунистерден даандырган ажыл-херээнге ак сеткилдиг, ээлүг төлептиг мөзү-шынарын көргүзүп турарлар эвээш эвес. «Тиилелге» совхозта Николай Маады чоокта чаа СЭКП кежигүнүнге кандидаттап кирген. Ол бодунуң эки туразы-биле эрткен чылдың дүжүт ажаап алышкынынга шалыпчы ажылдааш, эң эки комбайнер деп атты алган. Ол-ла совхозта поварлап турар Салчак Чудур, автолавка чолаачызы Байлак Ондар онаашкан ажылын, партийжи даалгазын төлептиг күүседип, чонунуң макталын чедип алганнар. Аныяк кижилер Очур-Сат Сарыгларның, Валентин Ооржактың удурткан хову-трактор бригадалары күскү хову ажылдарынга ниитиниң малынга быжыг чем-суур тургузарынга боттарының улуг-хуузун киирген, ук совхозтуң мурнакчы бригадирлери болган. СЭКП кежигүнүнге кандидат Кара-кыс Чимит-Доржунуң удуртканы № 1 сүт-бараан фермазы районда эки көргүзүглүг фермаларның бирээзи. Онгу беш чылдың бирги чылының дөрткү кварталында ук ферма районнуң СБФ аразында чарышка бирги черни ап, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң бирги чергениң дипломун-биле шаңнаткан.

«Шамбалыг» совхозта аныяк коммунист хойжулар Семис-оол Монгуш, район Совединиң депутады Кара-Бызаа Монгуш олар 100 башка онааштыр 102 хураганны ап доруктурган, төрээн совхозунга дужаап берген. Ам олар кыштаглаашкынны хүр-чаагай эрттирип, чүс башка онааштыр 102 хураганны алырын хүлээнгеннер.

Ол-ла совхозтуң механизатору Күдер-оол Хомушку күскү хову ажылынга тергиин эки ажылдааш, районнуң мурнакчы комбайнерлериниң одуруунда кирген, МТМ-де улусчу контролёрлар постузун баштап турар. Черле аныяк кижилер партия кежигүнүнүң кандидадынга киргеш, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржири чаңчыл апарган. «Тиилелге» совхозта ВЛКСМ комитединиң секретары Владимир Тежит комсомол документилериниң солуушкунун организастыг, бедик деңнелге эрттирер талазы-биле шудургу ажылдап, аныяктар ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирген.

«Кара-Хаак», «Шамбалыг» совхозтарда, «X Улуг хурал» колхозта улуг комсомол организацияларын СЭКП кежигүнүнге кандидаттар, комсомолчулар Валерий Монгуш, Сергей Салчак, аныяк коммунист Владимир Чарт-оол удуртуп турарлар. Ниитизи-биле 12 аныяк коммунист комсомол эге организацияларының секретарыларында соңгутканнар, 11-и чер-чер Советтериниң депутаттары.

Партийжи хүрээлениң өзүлдези, чүгле чаа кежигүннү хүлээп алыры-биле кызыгаарлаттынмас, ооң идейлиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажыл чогум-на ынчаан эгелээр. Ынчангаш партияга чаа немешкеннер-биле шудургу ажылды чорударын партия Уставы хүлээндирип турар.

СЭКП Кызыл райкому болгаш парткомнар, партбюролар аныяк коммунистерниң марксисчи-ленинчи теория-биле чепсегленииринге боттуг дузаны көргүзүп, тодаргай ажылды чорудуп турар. Партия чырыдыышкынының системазында өөредилге-биле холбаштыр СЭКП райкому «Тиилелге», «Кара-Хаак» совхозтарның, «X Улуг хурал», «Тере-Хөл» колхозтарының парткомнарының чанында, район төвүнде аныяк коммунистерниң школаларын тургускан. Эрткен өөредилге чылында аңаа 90 ажыг кижи өөренип турган. Чаа өөредилге чылында ниитизи-биле 117 дыңнакчы хаара туттунган. Ук школаның кичээлдерин СЭКП райкомунуң бадылааны план ёзугаар кварталда бир катап доктаамал эрттирери чедип алдынган.

СЭКП Уставының негелделерин күүседир талазы-биле партия кежигүнүнге кандидаттарның отчёттарын партия хуралдарынга, парткомнарга, партбюроларга дыңнап, олар-биле эш-хуу беседаларны чорудуп турар. Партийжи кижизидилге ажылының бо хевирин «Көк-Тей», «Кара-Хаак» совхозтарда, «X Улуг хурал» колхозта болгаш өске-даа черлерде парторганизациялар багай эвес тургускан. «Көк-Тей» совхозтуң улуг агроному турган Н. П. Крючковтуң, инкубатор цегиниң оператору М. И. Чиркованың база өске-даа эштерниң кандидат стажын эрттирип турарының дугайында отчёттарын партия хуралдарынга дыңнаан. Ол ышкаш «Кара-Хаак» совхозтуң парткому, бригада партия эге организациялары, суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазы Н. С. Дарганың, чолаачы А. К. Волченковуң партияга кандидат стажын эрттирип турарының дугайында отчёттарын хуралдарга дыңнагылаан.

СЭКП райкомунуң бюрозунга партийжи хүрээлениң өзүлдезиниң дугайында болгаш аныяк коммунистер-биле парткомнарның, партия организацияларының ажылының дугайында отчёттарын дыңнап турар. Бо айтырыг талазы-биле «X Улуг хурал» колхозта парткомну райком бюрозунга база дыңнаан. Ол парткомнуң (секретары У. Д. Даспаанчик) аныяк коммунистер-биле ажылында эки чүүлдер бар, ынчалзажок бригада партия эге организациялары бо ажылды чогуур деңнелге чедир тургуспайн турарын райком бюрозу айыткан.

Районда чамдык партия эге организациялары СЭКП кежигүнүнге кандидаттап кирерлерниң политиктиг, ажыл-херекчи мөзү-шынарын хандыр өөренип көрбес болгаш оларга рекомендация берген коммунистерден негелдени кошкадып турар. Ындыг негелде чок чоруктуң чылдагаанындан СЭКП кежигүнүнге кандидат Б. Тожумей («Шамбалыг» совхоз) хөй айларның дургузунда кежигүн дадывырын төлевейн, партийжи сагылга-чурумну үрээн. «Сукпак» совхозтуң парторганизациязы СЭКП кежигүнүнге ийи чыл дургузунда кандидаттап келген, үргүлчү дадывырын төлевес, партия хуралынга келбес Ю. В. Носовтуң дугайында айтырыгны үр үеде шиитпирлеп шыдавайн турган. Бо чүл дээрге чамдык партия организацияларының кандидаттар болгаш ниитизи-биле аныяк коммунистер-биле ажылды ам-даа кошкак чорудуп турарын херечилеп турар-дыр.

Партийжи хүрээлениң өзүлдезиниң шынарын улам экижидип, ханызы-биле көөрүн «СЭКП кежигүнүнге кандидаттар хүлээп алыр болгаш аныяк коммунистер-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалында партия организацияларының сорулгазын тодаргай айыткан. СЭКП райкомунуң бюрозу ук доктаалга холбаштыр тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш хүлээп ап, ооң күүселдезин организастап турар. Декабрь, январь айларда районнуң партия организациялары кежигүн өзүлдезиниң болгаш аныяк коммунистер-биле кижизидилге ажылының дугайында айтырыгны партия хуралдарынга чугаалажып турар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде СЭКП кежигүнүнге кандидат стажтың ужур-дузазын бедидерниң дугайында улуг кичээнгейни салган. «Партия кежигүнүнге кандидаттың политиктиг болгаш ажыл-херекчи мөзү-шынарын, ооң марксисчи-ленинчи кижизидилгезин бүгү талазы-биле хынаары—бо бүгү чүүлдерни эң шыңгыызы-биле көөрү чугула» деп ында айыткан. Ынчангаш парткомнар, партия эге организациялары бо чугула ажыл-херекти ол негелделерге дүүштүр тургузары эргежок чугула.

В. ОЙДУП,
СЭКП Кызыл райкомунуң организастыг килдизиниң инструктору.

ШЫНАРЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ КОШКАК

(Тыва АССР-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң партия-ажыл-агый активиниң хуралындан)

Республиканың Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң партия-ажыл-агый активиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа ук министерствонуң ажыл-ишчилериниң онгу беш чылдың баштайгы чылында канчаар ажылдааның дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агый министри М. Б. Достак-оол кылган.

Ук министерствонуң коллективтери эрткен чылын чаа-чаа суггарылга системаларын ажыглалга киирер, одарларны суггарар талазы-биле элээн ажылдарны кылган. Суггарылга бугаларын аштаан болгаш гидротехниктиг тудугларын септээн, эргилеп, үрелгеннерин катап чааткан.

Ниитизи-биле 1976 чылда черни мелиорастаар болгаш капитал салыышкынының шиңгээдип алыр талазы-биле планныг онаалда күүсеттинген. Колхозтарга болгаш совхозтарга элээн хөй суггаттыг шөлдерни ажыглалга киирип берген, 1827 га черниң инженерлиг тургузуун кылган, мурнунда суггаттыг кылдыр ажыглап турган 112 муң га сиген шөлүнге дериглелди эде кылган.

«Тыва суг-тудуг» трест онгу беш чылдың баштайгы чылында планының ниити хемчээлин 106,5 хуу күүсеткен. Ук трестиң коллективи 7811 муң рубльдиң ажылдарын шиңгээдип алган болгаш инженерлиг ажылдарның тудуун 1975 чылга деңнээрге 13 хуу өстүрген.

Салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир талазы-биле № 2 КМК (начальниги В. Есипов) дээре көргүзүглүг болган. Коллектив тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын, бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга киирериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн бедидерин октябрь 15-ке чедир күүседиппкен. Ол ышкаш трестиң автобаазазы (начальниги О. Кухлов) чүък сөөртүлгезиниң планын оранчок ажыр боттандырган болгаш камналга талазы-биле чедиишкиннерлиг болган.

Үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир коллективтерде четпестерни чок деп болбас дээрзин илеткелчи айыткан. «Тыва суг-тудуг» трест суггарылга системаларын эде дерээр талазы-биле чамдык ажылдарны чедир кылбаан. Ол ылаңгыя тулаалыг черни кургадырын 36 хуу, культуртехниктиг ажылдарга хөреңги шиңгээдирин 35 хуу күүсеткен. А кол фондуларны ажыглалга киирерин 53 хуу чедирген. Чамдык объектилерни куду шынарлыг дужаап турар чоруктар бар. Эрткен чылын «эки» деп демдек-биле ниити туттунган тудугларның 40 хуузу, суггарылга системаларының 3 хуузу үнелеттинген, а «кончуг эки» демдектиг чаңгыс-даа объект чок.

«Тыва суг-тудуг» трестиң салбырларында кылган ажылын эчизинге чедирбес ийикпе шынары чавыс таварылгалар хөй. Чижээ, № 4 КМК-ның тудугжулары Шуурмак системазынга 30 муң рубль өртектиг көвүрүгнү туткан. Кажан шенелде кылып, сугну долу күжү-биле аксыптарга, ук көвүрүг дораан үрелген. Оон аңгыда Бай-Сөөтке суг шыгжамырының чамдык черлерин база катап кылыр ужурга таваржыпкан.

Министерство эрткен чылын суггарылга системаларынга хыналда чоруткан. Оон түңнелинде Мажалык, Шуй, Межегей, Шекпээр болгаш өске-даа черлерниң системаларынга суггарылга чорударынга шаптыктап турар бугалар, шөлдер, арыктар бедиирлери илереттинген. Ажыктың суггарылга системазының бугаларын казарда чаа тевискен оңгарларда суг хөөлбектери турупкан, арыктери буступ турар. Ындыг черлерни эде кылыры берге. Чер ажылының чурумун сагываанындан Кундустуг, Шуурмак, Хөнделен, Эдегей суггарылга системаларының тудуунда частырыглар болгулаан. Чамдык частырыглар үлегер документилерниң сула кылдынганындан база үнүп турар. Шуурмактың кургадылга системазынга суг бадар буганы шын эвес чоруткаанындан суг ону чаза шаап бады барган, ам чаа бута казар өске үлегер документ кылырынга немелде чарыгдал болгаш күш үнер апарган. «Востоксибгипроводхоз» институттуң салбырының тускай эртемниглериниң сула ажылының чижектери ол. «Росгипрозем»-ниң Тыва салбырының культуртехниктиг ажылдар талазы-биле үлегер документилери база-ла оон дээрелевес.

Ажылды эчизинге чедирбес, куду шынарлыг — кылыр чоруктар — ажылчын кадрларның үнер-кирер чоруунуң хөй болуп турарындан база хамааржыр. Чижээ, эрткен чылын 588 ажылчынны хүлээп алган, а 478 кижи оон үнген. Инженер-техниктиг ажылдакчылар база доктаамал эвес, 1976 чылда 51 кижини хүлээп алган, 36 кижи үнүп чоруткан.

Кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруунуң чылдагааны хөй. Чурттаар оран-сава чедишпес. Ниити чурттаалга черинде таарымчалыг байдал чок, ажылчыннарны аъш-чем-биле хандырылга багай. Бо бүгүнү экижидер дээш эрткен чылын ажылчын хандырылга килдизин тургускан. Ынчалзажок бараан саарылгазын ук килдис 75 хуу, а ниитиниң чемненилгезиниң планы 64 муң рубль турда, ону чүгле 21 муң рубль кылдыр күүсеткен. Ажылчын хандырылга килдизинге планныг онаалданы чедиишкинниг күүседир талазы-биле таарымчалыг байдалдарны «Тыва суг-тудуг» трези тургуспааның маңаа айтыр херек.

Илеткел талазы-биле санал берген эштер: Бай-Тайганың суггарылга системаларының эргелелиниң начальниги **С. Хертек**, профэвилелдерниң каттышкан тудуг комитединиң даргазы **М. В. Смирнов**, «Востоксибгипроводхоз» институттуң Тыва салбырының кол инженери **Н. И. Спиваков**, Демир-бетон кылыглар заводунуң каңнакчызы **И. В. Картенко**, «Тыва суг-тудуг» трестиң автобаазазының кол инженери **С. А. Захаров** болгаш оон-даа өскелер үстүнде четпестерни дарый чайладып, эрткен чылын чедип алган чедиишкиннерин улам быжыглаар дээш күжениишкинниг ажылдаарын, кижи бүрүзү бодунуң участогунга, коллективинге планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседип, Улуг Октябрьның алдан чыл оюн төлептиг уткуурун хүлээнгеннер. Ынчангаш Тываның мелиораторлары СЭКП ТК-ның бүгү совет улуска Чагаазын удуртулга болдуруп, онгу беш чылда бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидип, 5200 га суггаттыг шөлдерни ажыглалга киирип, тоску беш чылдаазындан 1,5 катап хөй—400 муң га одарны суггаттыг кылырын, 76,6 муң киловатт-шак электроэнергияны, 1265 кубометр тудуг материалдарын камнап алырын болгаш черле эки ажылдаарын хүлээнгеннер.

Часкы хову ажылдарынга белеткел бистиң республикада кодээ ажыл-агый-биле холбашкан кижи бүрүзүнүң чугула айтырыы болгай. Мелиораторлар колхозтарның болгаш совхозтарның суггарылгазынга хүн бүрү практиктиг дузаны көргүзүп, суггарылга системазының эргелелдериниң күжү-биле 1150 гектардан эвээш эвес шөлдү суггарарын база хүлээнгеннер. Оон аңгыда суггатчыларны, суггарылга машиналарының башкарыкчыларын, насос станцияларының ажылдакчыларын белеткээр талазы-биле ажыл-агыйларга боттуг дузаны көргүзер, ынчангаш беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын 1977 чылдың декабрь 25-те күүседир деп ук хуралга шиитпирлээннер.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер, онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш калбарткан Бүгү-эвилел социалистиг чарышкынга идепкейлиг киржип, оон негелдезинде «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты 1977 чылда калбаа-биле нептередир, юбилейлиг чылда планныг онаалдаларын дыка ажырар, ниитизи-биле беш чылды чедиишкинниг күүседиринге идегелдиг магадылалды тургузаар» деп удуртулга болдуруп ажылдаарын республиканың мелиораторлары хүлээнип алганнар.

Мелиораторларның партия-ажыл-агый активиниң хуралынга СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи Г. А. Заркевич киржип, чүве чугаалаан.

К. ЧООДУ,
Д. ЧЫДЫМ.

Кызыл—Шагаан-Арыг аразында радиорелелиг шугум ажыглалга кирген. Улуг-Хем районнуң чону чаа чыл бүдүүзүнде телевидение дамчыдылгаларын көрүп эгелээн болгай.

Ак-көк экраннарга эки шынарлыг дамчыдылгаларны чонга көргүзери дээш тускай мергежилдиг кижилер ында кызып ажылдап турар.

Оларның бирээзинге улуг электромеханик Ольга Андреевна Беленкова хамааржыр. Ол нарын механизмнерни билдилиг башкарып турар болгаш ажылынга бедик харысалгалыг.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ХАЧЫ БИЗИ ХЫЛЫРААР

Чадаананың амыдырал хандырылга комбинадында даараныылга цегиниң мурнакчы ажылдыг хеп быжыкчызы комсомолчу Лида Семис-оол 1976 чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан. Ында аныяк ажыл-ишчилерниң чарыжының бо шалыпчызы чылыг хептер аймаа быжарынга ам элээн каш чыл ажылдап, мергежили бедээн. Ооң ажылдаар өрээлинден чагыкчылар үзүлбес, оон-моон кээп-ле турар. Ырак одарлардан хеп даарадып алыр дээн малчыннар-даа аңаа келир.

Оон чанында база бир дуржулгалыг хеп быжыкчызы Александра Сарыглар ажылдап турар. Ооң улуг хачызы аныяк быжыкчы Лида Семис-оолдуң хачызының даажы-биле чарышкаанзыг дыңналыр. Эш Сарыглар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады. Онаашкан ажылын шынарлыг болгаш ак сеткилдиг күүсетпишаан, соңгукчулар-биле ужуражылгаларны эрттирип, чонунуң киирген чагыгларын амыдыралга боттандырарынче сагыш салып турар.

Бо быжыкчыларның шалыпчы үлүүнүң ачызында комбинаттың планныг даалгалары чедиишкиннииг күүсеттинип келген. Ында хоочун даараныкчы Цыренцо Цыдыпованың бригадазы күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг. Олар чыл даалгазын эрте күүсеткеннер. Ол бригада коммунистиг күш-ажылдың бедик адын чедип алыр сорулгалыг. Хоочун даараныкчылар Валентина Самбуу, Сат Бады-Доржу, Александра Муха, Вера Моңгуш—беш чылдың шалыпчылары.

Ол ышкаш Светлана Балчырның аныяктар бригадазында хоочун даараныкчы Анна Ильинична Колубаева макталдыг. Ол 1950 чылдан эгелеп маңаа дааранып кирген. Ол мурнунда Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадынга сапык кылыр мастер турган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Анна Ильинична бо чылдарның дургузунда даараныылга ажылынга хөй аныяктарны өөреткен. Эрткен чылгы ооң өөреникчизи Александра Анай-оол ам аныяктар бригадазында мастерлей берген. Хачы бизи хылыраап, даараныр машиналар шимээн өрээлдерде сон өске-даа төлептиг ажыл-ишчилерни хөйү-биле адап болур.

О. ОХЕМЧИК.

УЛАМ СОРУК КИРГЕШ...

Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы кодээ Совединиң девискээринде турар «Чыраа-Бажы» совхоз—улуг ажыл-агый. Ук совхозтуң хөгжүлдезиниң кол угланыышкыны хой ажылдыг. Совхозтуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың ийигизинде кожазында «Большевик» совхозту чарышче кыйгырган, чаа бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Бо совхоз чүс баш төрүүр малга онааштыр 90 хураганны, 80 бызааны, 75 кулунну камгалап ап, хойдан-на 2,3 кг дүктү кыргып алыр, саар инек бүрүзүнден 1300 кг сүттү саап алыр хүлээлгени алган. Күрүнеге 460 тонна эътти, 523 тонна сүттү, 58 тонна дүктү садар. Эът планынга садар малдарның дириг деңзизин —мыйыстыг бода малдың — 300, шээр малдың—40 кг чедирер.

Техника септелгезиниң талазы-биле алырга, бүгү комбайннарның 60 хуузун кышкы үеде септеп алыр, часкы тарылгага хереглеттинер тракторларның болгаш кожуг машиналарының септелгезин март 10-да бүрүн доозар.

Социалистиг хүлээлгелерни ажыл-агыйның янзы-бүрү алырларының аайы-биле база алгылаан. Хүлээнгени күштүг дээрзи шын. Оон ужурунда алдынган хүлээлгелерни тус-тус кижилерге чедирер сорулга-биле ферма, бригада, салбыр бүрүзүнге масса-политиктиг ажылды күштелдирери тус черниң партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-нити организацияларының боттуг хемчеглерни кылып чорутканындан, чогаадыкчы идепкейинден кол хамааржыр.

Чаа социалистиг хүлээлгелерни болгаш оларның негелделерин партия комитединиң хуралынга чугаалажкаш, бадылаан бис. Чарыштың тиилекчилеринге дараазында шаңналдарны тыпсыры көрдүнген. Чижээ, 100 хойга онааштыр 115—120 хураганны камгалап ап, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргып ап, мал чеминге 15 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткеп алган хойжу «Найырал» поездизи-биле чоруур халас путёвканың ээзи болур. Саанчы кижи бодунга быжыглаан саар инектериниң бирээзинден-не 2000 кг сүттү саап, бызаа бүрүзүн бүрүн камгалап алган таварылгада, аңаа Улус ажыл-агыйның чедиишкиннериниң делгелгезинче баар путёвканы тыпсыр.

Совхозтуң мал, чер ажылдакчылары Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Төп Комитединиң Чагаазын изиг-биле деткип, бо чугула документини ажыл-херекке удуртулга болдуруп, боттарынга алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ёзугаар улам шудургу ажылдап турар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, хойжу М. Чола, малчын М. Очур-оол, дуржулгалыг саанчы Х. Кувискаал болгаш өскелер-даа онгу беш чылдың ийиги чылында бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап, бүдүрүлгечи эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Эрткен кыш малчыннарга берге шылгалда болган. Агаар-бойдустуң таарымча чогундан кандаашкынныг болган. Бо чылын бистиң девискээривисте база улуг хар чагган, оон кадында хат хадааш, көртүктеп каан. Совхоз бо чылын мал чеминге 3800 тонна сигенни белеткээр турган, 4058 тонна кылдыр белеткээн. Кодан бүрүзүнде мал чеми бар.

Амгы үеде мал кыштаглаашкыны малчыннарга улуг чымыштыг кампания болуп турар. Совхозтуң шээр малы 21700 ажыг баш, олар 51 кодааннарда кыштап турар. Шуптузу төрүүр хой — 12626 баш. Совхозта ниитизи-биле 3268 хой төрээн, ооң хураганнары менди доругуп турар. Хойжулар Моңгуш Чолада 250, Моңгуш Аракчаада 110 хой оолдаан, хураганнары эки доругуп турар. Малчыннарга одаар ыяшты, хемүрнү болгаш мал чемин сөөртүрүнге хереглээр тракторларны, автомашиналарны доктаамал тускайлап тургускан.

СЭКП ТК-ның бүгү совет улуска Чагаазын база СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалынга улам сорук кирген Чыраа-Бажы кодээ Советтиң ажыл-ишчилери бедиткен социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээрзинге чигзиниг турбас.

О. КАРА-САЛ,
Чыраа-Бажы кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

1977 чылдың металлы

Онгу беш чылдың ийиги чылының күш-ажылчы ээлчээн Москваның «Серп и Молот» заводунуң металлургтары чедиишкиннииг эгелээннер.

1976 чылда бүдүрүлге чериниң алдарлыг коллективи чыл онаалдазын хуусаа бетинде дооскан. Программадан ажыр 3 миллион 650 муң рубльдиң продукциязын саарган, планга немештир 13 муң 600 тонна бедик шынарлыг каңны болгаш белен прокатты бүдүрүп үндүрген.

ЧУРУКТА: электрофасоннуг шуткулга цегинде. Эрткен чылын онаалдадан ажыр 300 тонна металлды бүдүрүп үндүрген Е. В. Голубевтиң бригадазы 1977 чылда база чедиишкиннииг ажылдап эгелээн.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.

«ШӨЛЭЭДЕ» МАГАЗИН

Бистиң Авыйган суурнуң садыгжызы үнгенден бээр ам ийи ай чедип турар. Ооң-биле кады магазинивис база «шөлээлеп» турупкан. Өг-бүлеге херек аап-саап садыг кылып алыры хүн бүрүнүң негелдези боор чүведир. Кыштың соогунда үүрмек бараан садып алыры-биле чоогунда сес километр сууржe чадаг кылаштаар азы чорумал транспорт ажыглаар дээш, хөй үени эрттирер ужурга таваржып тур бис.

Каа-Хем районнуң райпо баштаар чери, садыгжы чорудар боор курут аазааныкчы кылып туруп берген болгаш бо эрткен үениң иштинде оода чаңгыс катап автолавка безин чорутпаан.

Бистиң суурнуң садыг хандырылгазы черле куду деңнелде. Магазин тура-даа садыгжызы үргүлчү солчур болгаш аъш-чем аймаа үргүлчү ховар боор келген. Бо дуувүрээзиниң байдалды билип тура-ла, райпо баштаар черниң даргалары херекке алыксавастыр. Моон соңгаар кандыг хемчеглер алыр деп турарын дыңнаксап турар бис.

В. ХАЯН,
ажылчын.

ИДЕПКЕЙИ БЕДЭЭН

«Октябрь 30 чылы» колхозта херээженнер чөвүлели 13 кежигүннүг. Олар тус-тус кварталдарны хүлээнип алган, активчилерни, агитквартираларны дамчыштыр херээженнерниң культура-амыдыралы, уруглар кижизидилгези, суур чаагайжыдылгазы болгаш өске-даа айтырыгларже кичээнгейин салган.

Отчёттуг үеде темалыг кежээлерни 6 удаа эрттирген. Арган, даараан кылыглар делгелгезин организастааны чон сонуургаан.

Бо хүннерде кыштаглаашкын—хүнниң чугула айтырыы. Ону хүр-чаагай эрттирери-биле шеф ажылын холга алган. Малчыннар кодааннарын тус-тус кварталдарга болгаш албан организацияларга хуваагаан. Олар кыштагларже үнүп, кажаалар кержеңнерин хооруп, чүгайлаашкынны база септелге ажылын чорударынга улуг дузаны чедирген. № 3 кварталдың чурттакчылары боттарының онаашкан кодааннарының кержеңин коптарарынга организастыг киришкен.

О. САЙЫН.
Чөөн-Хемчик район.

ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ БОЛГАШ ПАТРИОТЧУ ЧОРУКТУҢ ШКОЛАЗЫ

(Тончүзү. Эгези 1-ги арында).

Камгалал ниитилелиниң бежен чыл иштинде эрткен оруун чугаалажып көргеш, ол ниитилел Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң идегелин төлептиг-биле күүсеткен дээрзин долу барымдаалыг-биле чугаалап болур деп, Я. П. Рябов демдеглээн. Камгалал ниитилелиниң чедиишкиннери-биле кады улуска ооң ат-алдары база өскен.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ДОСААФ-тың ажыл-херээн бедик-биле үнелеп көрген болгаш аңаа даандырган улуг база харыысалгалыг сорулгаларны камгалал ниитилелиниң чедиишкиннериг күүседиринге бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылып келген деп, Я. П. Рябов чугаалаан. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың өмүнээзинден съездиниң делегаттарынга, Армияга, ужар чүүлге болгаш Флотка дузалаарының хөй миллион кежигүннүг ниитилелиниң бүгү кежигүннеринге бедик шаңнал-биле изиг байырны чедирип, оларга быжыг калыкмалды болгаш практиктиг ажылга улам ыңайгы чедиишкиннерни Я. П. Рябов күзээн.

Бо шаңнал бистиң ынак Ада-чуртувустуң күчүзүн быжыглаар дээш улам-на үре-түңнелдиг ажылдаар талазы-биле силерге энергияның чаа хайныышкынын, чаа күштерни чугаа чокка бээр деп, Я. П. Рябов чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын Я. П. Рябов номчаан болгаш чылдыгканнарның үргүлчүледиг адыш часкаашкыныныың үезинде Армияга, ужар-чүүлге болгаш Флотка дузалаарының Бүгү-эвилел эки тура ниитилелиниң тугунга Ленин орденин кадап берген.

Совет улустуң шериг-патриотчу кижизидилгезинге, социалистиг Ада-чуртту камгалаарынга ажылчы чоннарны белеткээринге ДОСААФ улам кызымак болгаш идепкейлиг киржир дээрзинге СЭКП Төп Комитедин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумун, Совет чазакты ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның даргазы Ужар чүүлдүң Маршалы А. И. Покрышкин бүзүреткен.

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры М. Г. Гареев болгаш ССРЭ-ниң спорт мастери Л. С. Зеонова съездиниң пидиринден камгалал ниитилелиниң ажыл-чорудулгазынга бедик үнелел дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Совет чазакка ханы өөрүп четтиргенин илереткеннер.

ДОСААФ-тың съездизи бодунуң ажылын уламчылавышаан. (СЭТА).

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Тос уругну божааш, кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Көк Чыргаловна Салчак — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божааш, кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Базырмаа Дунчаавевна Күжүгет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Маай Иргитовна Севээн — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Волат Севээновна Хертек — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хажытмаа Салчаковна Чыргал—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Бакмаа Содунамовна Иргит — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Өпей Салчаковна Кажан — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Докпак Маадыр-ооловна Күжүгет—«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Өлчеймаа Борбак-ооловна Моңгуш — улус өөредилге килдизиниң улуг бухгалтери.

Кара-кыс Очур-ооловна Хертек — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Сарыгбай Эки-Ламаевна Хомушку — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Хеймерек Салчаковна Авыр-оол — Кара-Хөл сес чыл школазының башкызы.

Сандаакай Сүге-Маадыровна Иргит — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Сулумаа Сереновна Иргит—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Данаажап Салчаковна Олчей—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сесенмаа Долмутовна Сарыглар — чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының кассири.

Бичей Хертековна Саяты — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Санчаевна Сергей—«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Валентина Иргековна Успун-оол — Шуй ортумак школазының башкызы.

Кара-кыс Хертековна Херел-оол — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Алдын-кыс Шожаповна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Чечекмаа Семис-ооловна Хертек — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Аратмаа Дамбаевна Хомушку — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Докпак Маадыр-ооловна Күжүгет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Зоя Александровна Лама-Суу — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Александра Сонамовна Куулар — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Былдый-ооловна Куулар — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Хартык Амыровна Моңгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Көк Борбак-ооловна Донгак —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Кунчуваа Курутайевна Ондар —Ишкин суурда хлеб бызырыкчызы.

Бопук-Кара Лудаевна Хомушку — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Анзатмаа Амырдаевна Доржу — чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Сарала Оржун-ооловна Кара-Сал — Хөндергей суурда столовая повары.

Нортак Кенденовна Куулар — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Ончунмаа Аир-Санааевна Куулар — Хөндергей суурда өг-бүле ээзи.

Биче-оол Борбаковна Моңгуш — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Норжуң Досулмаaевна Моңгуш — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Сесекова Чүльдүмовна Моңгуш — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Хүрең Сүгдеровна Моңгуш —«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Анчыш Пирлейевна Ондар—Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Ханды Серенмаaевна Ондар —«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Хоптак Сүүр-ооловна Ондар —«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Чүс-Харлыг Дамбаевна Ондар —Бора-Тайга суурда өг-бүле ээзи.

Алдын-Соо Доорайевна Ооржак —«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Сенмит Орбаасатовна Ооржак — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Шамчыкай Арын-ооловна Ооржак — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Александра Чыргаловна Сат —чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Алды уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Ханды Маадыр-ооловна Донгак — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Александра Шашуковна Куулар — Чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

(Уламчылыг).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Л. КОРВАЛАН: чаңгыс эп—тиилелгениң магадылалы

ВЕНА. (СЭТА). Чилиниң Коммунистиг партиязы болуунуң күштерин фашистиг хунтага удурланыышкын шимчээшкинин быжыглаарынче, социалистерниң болгаш коммунистерниң эвилелин хөгжүдеринче база ханыладырынче, чурттуң бүгү демократтыг күштерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин чедип алырынче угландырган деп, «Фольксштимме» солунга интервьюзунга Компартияның Чиңгине секретары Луис Корвалан медеглээн. Компартия болза Чилиде истеп-сүрер чорукка шаптыктаар болгаш хунтаны дүжүрер дээш демиселди идепкейжидер сорулгалыг.

Шериг хунтазының чаза чурттуң иштинде-даа, делегей ареназында-даа улам-на улуу-биле чааскаанзырай берген деп, Л. Корвалан онзалап айыткан. Чоннуң хөй кезии хунтага удур хөөннүг болу берген. Чепсектиг күштерниң иштинде безин демократтыг хосталгаларны катап тургузарын, демократтыг чазакты тургузарын күзээрлер эвээш эвес апарган.

Дүжүр өктаттырыптарындан корткаш, Пиночет истеп-сүрүүшкүннүң политиказын уламчылавышаан деп, Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары уламчылаан. Албанның чүгле сөөлгү медээлерин ёзугаар алырга, сөөлгү неделяның иштинде Чилиде 1600 кижини тудуп хоругдаан база оларның иштинден 494 кижини чүгле «караалааш» кара-бажыннаан.

Чили улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкининге шаптыктаарын күзеп турар күштер делегейде ам-даа бар деп, Л. Корвалан айыткан. Ынчаммыже Чили патриоттар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегей шимчээшкини ам-даа сайзыраар болгаш быжыгар.

РИМ. (СЭТА). Чилиде амгы байдалдың кол тодарадыкчы фактору болза, Чили коммунистер биле социалистерниң аразында чаңгыс эпти, сырый каттыжыышкынны, христиан демократтар-биле дугуржулганы чедип алыры болур деп санап турар бис. Хөй кезиниң күштерниң аразынга калбак эвилелди чедип алыры эргежок чугула деп, «Джорни» дээр неделя санында үнер журналга интервьюзунга Л. Корвалан чугаалаан. Ол күштерниң дугуржуп ап болур хөй айтырыглары бар. Бергелер бар болбайн аан, ынчалза-даа оларны ажып эртип ап болур.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР СООНДА

ЛОНДОН. (СЭТА). Чугаалажыышкыннар соонда ГФР-ниң канцлери Г. Шмидт биле Англияның премьер-министри Дж. Каллагэн англи телевидение дамчыштыр чүве чугаалааннар.

Тулага болган байырлыг хуралга Л. И. Брежневтиң чугаазының улуг ужур-дузалыын Г. Шмидт айыткан. Барыын чүк чурттары-биле, ооң иштинде ГФР-биле болгаш Великобритания-биле харылзааларны улам ыңай хөгжүдеринге ССРЭ-ниң чүткүлдүүн СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының база катап бадыткаанын ол онзалап демдеглээн. Совет Эвилели мурнукузу ышкаш, чавырлыышкын политиказын чорудуп турар, ынчангаш ССРЭ-ге үргүлчү чөңгээ кылырында кандыг-даа ужур-утка чок кылдыр санаар мен деп, барыын герман канцлер чугаалаан.

Чөөн болгаш Барыын чүктер аразында чугаалажыышкыннар чоокку чылдарның иштинде кол сорулга болур деп, Г. Шмидт демдеглээн. Стратегтиг шавар халдаашкын чепсектериң кызыгаарлаарының дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарны доозары, ооң бодалы-биле алырга, онза ужур-дузалыг. Аңаа чепсекти кызыгаарлаарынга хамаарыштыр кайызынга-даа таарымчалыг байдалды европейжилер бистер чедип алыр ужурлуг бис.

Бодунуң чавырлыышкын политиказын Барыын чүктүң чорудуп болур үндезинни бээла Европага шериг күчүзүнүң дензигүүрүн тургузары болур деп, Г. Шмидт медеглээн. Ындыг дензигүүрнү үрептериинден айыылзынар кандыг-даа үндезинни билбес мен.

Дж. Каллагэн бодунуң талазындан стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында чаа дугуржулганы дүрген чарып аптарынга ынаныышкынны база илереткен. Ындыг дугуржуушкун «чепсекти дүжүрер дугайында чугаалажыышкыннарга чаа идиги бээр» деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилелиниң күчүзүнүң талазы-биле ооң чүү деп бодап турарынга хамаарыштыр Дж. Каллагэн мынча дээн: ол айтырыг-биле холбаштыр бис чамдыкта элээн дүвүрей бээр болгай бис. Совет Эвилели, мурнукузу ышкаш, чавырлыышкын политиказын чорудуп турар деп хуумда бодаар мен.

Чуртта өскерилгелер

БАГДАД. (СЭТА). Иракты чазаанда элээн өскерилгелер дугайын ында албан хуузу-биле чарлаан. Наджих Мухаммед Халильди үлетпүр болгаш бойдус байлактарының министринге, Мухаммед Садык Аль-Машшатты—дээди өөредилгениң болгаш эртем шинчилелдериниң министринге, Хасан Алини—иштики садыг министринге болгаш даштыкы садыг министриниң хүлээлгезин күүседиринге томуйлаан.

Күрүне министрлериниң эрге-дужаалдарынга томуйлаашкыннар кылганының дугайын база дыңналып турар.

Чаа министрлерниң хөй нуруузу БААС партияның удуртулгазының кежигүннеринге чоокта чаа соңгуткан кижилер болуп турар.

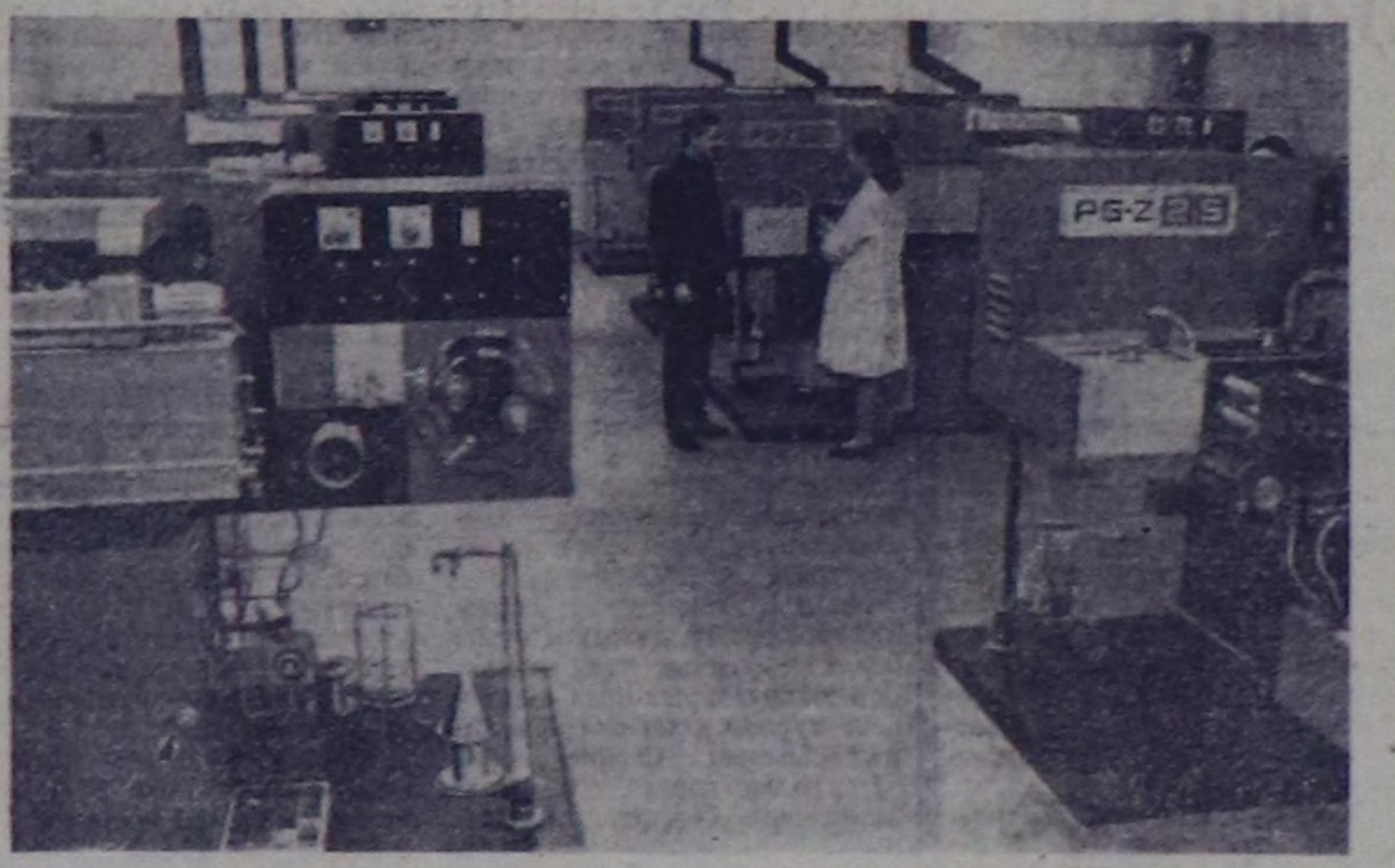

Пхеньянның баалыңныг суурундак демирлер заводу улусчу Корейниң эң ыныяк бүдүрүлге черлериниң бирээзи болур. Заводту Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле туткан. Ында ССРЭ-ден барган тускай эртемниглер корей ажылчыннар-биле кады ажылдап, боттарының бүдүрүлгечи байлак дуржулгазын өөрүнге дамчыдып берип, нарын дерилгелерни шиңгээдип алырынга дузалааннар.

ЧУРУКТА: Владимир Боровиков болгаш баалыңнакчы Ли Сын_Ок эң чуга баалыңнаашкын участогунда ажылдап тур.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «В-1» сөнезин», «Биске самолеттар эвес, а школалар херек», «Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр» — деп ындыг транспарантылар Ак бажыңның мурнунга көстүп келгилээн. Пентагоннуң чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрерин күштелдирип турарынга удурланыышкынның массалыг митингизин найысылалдың хөй-ниитизиниң төлээлекчилери эрттирген.

Төлээлекчилер палатазының кежигүнү Дж. Бингэм, хамаатыларның угаазылалдыг тайбың дээш деп организациязының күүседикчи директору С. Готлиб болгаш өске-даа оратэрлар митингиге чүве чугаалааш, аар карылгалыг, чуртка көңгүс херек чок «В-1» бомбардировщиктерни бүдүрерин соксадыр сорулга амгы үеде америк улустуң мурнунда туруп турар деп айытканнар.

Чуртка школа өөредилгезиниң системазын экижидеринге акша чок дээр янзылыг кылдыр эрге-чагыргалар бадыткап, а ол-ла үеде кайызынга-даа 93,8 миллион доллар үнер 244 «В-1» бомбардировщиктерни тургузарын Пентагон чедип ап турары канчап-даа таарышпас деп, митингиниң киржикчилери айтып турган.

«В-1» сөнезин» деп лозуңнуң адаа-биле митингилер болгаш удурланыышкыннар АКШ-тың 111 хоорайларынга база болгулаан.

МАДРИДКЕ ООРЛАПКАН

МАДРИД. (СЭТА). Шериг юстициязының дээди чөвүлелиниң даргазы генерал-лейтенант Эмилио Вильяэскусту январь 24-те аңаа оорлап аппарган болган. Ол бажыңындан үнүп кээрге, боо-чепсектиг элээн каш кижи ону машинага олурарынче албадаан болгаш билдинмес черже алгаш чорупкан. Сөөлзүредир ол машинаны полиция тыпкан, ынчалза-жок оорлаткан кижиниң турар чери амга чедир-ле билдинмес.

Ооң мурнунда, эрткен чылдың декабрь 11-де, өске бир бедик эрге-дужаалдыг ажылдакчыны — Испанияның Күрүне чөвүлелиниң даргазы Антонио Мария Де Ориоль-и-Уркихону база чажыды-биле тудуп аппарган турган. Чөөн үзелдиг «Грапо» дээр организация бодун Де Ориоль-и-Уркихону чажыды-биле тудуп алырын организастаан деп чарлаан.

Антифранкисчи оппозицияның төлээлекчилериниң бодап турары-биле алырга, бо ийи таварылганың кайызында-даа кижилерни чажыды-биле тудуп алырын Испанияга политиктиг амыдыралды демократчыдарының чорудулгазынга шаптыктаар дээн өнчүк-чөңгээлиг чорук-биле кылың турар. Кижилерни оорлап тудуп алырының организакчылары боттарының күчүлээшкиннин үүлгедиишкиннерин кандыг-даа сылдаглар-биле чаап-чажырып турза, олар диктатураның дөртен чылының дургузунда чуртка тергиидеп келген ындыг байдалды катап тургузарынга соңуургалдыг кедергей барыын үзелдиг идегеттерге деткимчени берип, франкисчи эрткен үеден тайбың адырларын болдурбазынче чүткүп турар.

ИСПАНИЯДА БАЙДАЛ

МАДРИД. (СЭТА). Барыын болгаш кедергей чөөн үзелдиг экстремистерниң элээн каш чөңгээлиг хөделиишкиннериниң түңнелинде Испанияда байдал сөөлгү хүннерде чидиглени берген.

Воскресеньеде «Христос шериглер» дээр фашистиг организацияның кежигүннери элээн калбак келдерелди чорударын деткээн Мадридке чыскаалдың бир киржикчизин өлүргеннер болгаш элээн каш кижини балыглааннар.

Ооң соонда понедельникте шериг юстициязының дээди чөвүлелиниң даргазы, генерал-лейтенант Эмилио Вильяэскусту оорлап алгаш барган.

Эрткен чылдың декабрь 11-те Испанияның күрүне чөвүлелиниң даргазы Антонио Мария де Орнольду болгаш Уркихону оорлаан кедергей чөөн үзелдиг бөлүк ол чорукгуң организакчызы деп чарлаттынган.

Алактың соонда, понедельниктен вторникче дүнеде барыын үзелдиг экстремистерниң бөлүү боттарының демократтыг үзел-бодалдары-биле сураглыг Мадридтиң адвокаттарының конторазынче халдаан болгаш боолап эгелээннер. Ооң түңнелинде үш кижи өлүрткен база алды кижи дары-биле балыглаткан. Оон-биле кады «Христос шериглеринден» дээрбечилер чөөн үзелдиг интеллигенцияның клувунче халдааннар, ынчалза-даа ол үеде чогуур үезинде чедип келген полиция хан төгүүшкүнүн болдурбаан.

Январь 24-түң дүнезинде эң-не барыын үзелдиг кижилерниң аразынга тудуп хоругдаашкыннарны чоруткан деп дыңнаткан.

Январь 25-те ажылчын комиссияларының—ажылчы чоннарның чартык чажыт профэвилелдериниң кыйгырыы-биле барыын үзелдиг экстремистерниң кылып турар өлүрүкчү актыларынга удурланган ажыл соксадыышкыннары чурттуң хөй бүдүрүлге черлеринде эгелээн.

Ажыл соксадыышкыннары найысылалдың, Барселонаның болгаш өске-даа хоорайларның үлетпүр районнарының ажылын соксадыпкан. Ханныг үүлгедиглерге буруулугларны шыңгыызы-биле шиидерин ажылчы чоннар негээн.

Франкисчи эрткен үе-биле тайбың чарлып алырының удурланыкчыларының ол чөңгээлиг хөделиишкиннерин коммунистиг, социалистиг ажылчын, социалистиг улусчу болгаш оппозистиг өске-даа хөй партиялар шыңгыызы-биле буруу шапканнар.

Чазактың даргазы Адольфо Суарестиң демократтыг бүгү оппозицияны ниитизи-биле төлээлеп турар делегация-биле ээлчеглиг ужуражыышкыны болган. Хамааты дайынның соонда эң-не баштай чазак биле оппозиция кады кылган медеглелди парлап үндүргеннер. Чурту демократчыдарынче угланган политиктиг амгы шимчээшкинге шаптыктаар сорулга-биле күчүлел аргаларын ажыглап турар политиктиг экстремизмни ында сойгалап илереткен. Тайбың байдалды сагыырынче болгаш кандыг-даа күчүлээшкиннин илерээшкинин болдурбас ындыг байдалды тургузарынга дузалаарынче чоннү олар кыйгырганнар.

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ КӨРГҮЗҮҮ

Африканың мурнуу чүгүнүң ажылчы чоннары-биле болгаш улустары-биле эп-сеткил каттыштырарының неделязы расисчи-мөлчүгделге удур Родезияның, Намибияның болгаш Мурнуу Африка Республиканың улустарының демиселин деткээн шимчээшкинниң улам-на калбарып турарын көргүскен.

ФРИТАУН. Зимбабвениң патриоттуг фронтузун, Мурнуу-Барыын Африканың улусчу организациязын болгаш Мурнуу Африка Республикада хосталга дээш демиселчилерни деткииринче Африканың бүгүле хамаарышпас күрүнелерин Замбияның президентизи К. Каунда болгаш Сьерра Леоненин президентизи С. Стивенс кыйгырган.

МОНРОВИЯ. Мурнуу Африканың улустарының хамаарышпас чорук дээш чоптуг демиселин политика, материал болгаш мораль талазы-биле бүрүн деткип турарын Либерияның чазаа медеглээн.

АНТАНАНАРИВУ. Малагаскарның ажылчы чоннарының профэвилелдер федерациязының кыйгырыы-биле аңаа чыылдырган массалыг митингиниң киржикчилери мурнуу африка расистерге боо-чепсек чорудуп бээрин доп-дораан соксадырын Барыын чүктүң күрүнелеринден негээн. Мозамбикке, Ботсванага болгаш Африканың өске-даа хамаарышпас чурттарынга удур чорудуп турар боо-чепсектиг өнчүк-чөңгээлерниң ойлук чок политиказын олар сойгалап илереткен.

АДДИС-АБЕБА. Мурнуу Африканың улустарының демиселин кижи көөр хөөн чок расисчи ёзу-чурумнарны ашкан бүрүн тиилелге-биле доостуру чайлаш чок деп, Эфиопияның профэвилелдериниң бүгү-ниити каттыжыышкынының медеглелинде чугаалап турар.

ХЕЛЬСИНКИ. Делегей империализминиң күштеринге деткиттирген расистерге удур маадырлыг демиселди чорудуп турар Мурнуу Африканың улустарын бүрүнү-биле деткип турарының дугайын Финляндияның ажылчы чоннары медеглеп турар. Африканың кулданзырган улустарынга дузаламчы көргүзериниң делегей кампаниязынга идепкейлиг киржиринче ажылчын аңгыны Финляндияның профэвилелдериниң төп организациязы кыйгырган.

Дж. КАРТЕРНИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картер америк информация агентилеллеринге интервьюзунга «ядролуг шенелделерни хоруурунуң дугайында бүгү чүүлдерни хаара тудуп турар керээни дүрген чарарын чедип алырын ол күзеп турар» деп медеглээн. «Ядролуг чепсектиң бүгү шенелделерин доп-дораан болгаш долузу-биле соксадырының талалакчызы мен» деп, ол чугаалаан.

Чепсектиң чамдык чаа хевирлериниң талазы-биле Владивостокка дугуржуушкунуң чүүлдерин нептередир талазы-биле чорудаалерниң чоокку үениң иштинде дугуржулганы чедип алырынга шаптыктаарын ол болдурбас деп, Дж. Картер медеглээн.

Чепсекти дүжүрер дугайында улам ыңайгы чугаалажыышкыннарга хамаарыштыр президент мынча деп чугаалаан:

«Атомнуг чепсектиң курлавырларын улуу-биле кызырар дугайында Совет Эвилели-биле бис дугуржуп аптар болзувусса, ол кужениишкиннерге өске атомнуг күрүнелерни, ооң иштинде Францияны болгаш Англияны, а ол ышкаш КУР-нү киириштирер деп оралдажыышкын дараазында базым болур ийик».

Чоокку Чөөн чүк талазы-биле тайбың конференциязын бо чылын чорудуп болур деп, Дж. Картер медеглээн. Ооң чугаазы-биле алырга, Чоокку Чөөн чүкче бодунуң кылыр деп турар аян-чоруунуң үезинде ол районнуң чамдык күрүнелериниң чазактары-биле ол айтырыгны күрүне секретары С. Вэнс чугаалажып көөр.

У. МОНДЕЙЛДИҢ АЯН-ЧОРУУ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Барыын Европаның чамдык чурттарында аян-чорук кылып чорууп АКШ-тың оралакчы президентизи У. Мондейл Бельгияга аян-чоруун дооскан.

Бельгияның найысылалынга ол Бельгияның премьер-министри Л. Тиндеманс-биле, а ол ышкаш НАТО-нуң болгаш «Нийти рыноктуң» удуртулгазы-биле ужурашкан.

Чугаалажыышкыннар доозулган соонда парлалга конференциязынга чүве чугаалааш, У. Мондейл мынча дээн: «Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсекти кызыгаарының дугайында Венада боол турар чугаалажыышкыннарга депшилгени чедип алырын чаа администрация даштыкы политикага бодунуң кол сорулгаларының бирээзи кылдыр санаан».

Америк оралакчы президентиниң «Нийти рыноктуң» удуртулгазы-биле чугаалажыышкыннарының кол темазы болза чамдыкта «садыг дайыны» шинчилиг болу бергилээр АКШ биле ЕЭН-ниң аразында экономиктиг чидиг харылзаалар болган.

Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, бодунуң аян-чоруунуң үезинде У. Мондейл амгы кризистен уштунуп үнериниң оруун тып алыры-биле «Нийти рынок» чурттарының экономиктиг политиказын АКШ-тың экономиктиг политиказы-биле таарыштыр тургузарын оралдажыр. Ол болза «кончуг берге сорулга» болур деп, «Нью-Йорк дейли ньюс» солун санаан.

БОНН. (СЭТА). АКШ-тың оралакчы президентизи У. Мондейл албанның аян-чоруун кылып, мында чеде берген. Канцлер Г. Шмидт-биле болгаш ГФР-ниң өске төлээлекчилери-биле ол ужуражыр.

ПЕКИНДЕН ДЫҢНАДЫГЛАР

ПЕКИН. (СЭТА). Чоокта чаа дацзыбаога шүгүмчүлеткен ККП ТК-ның Политбюро кежигүннери У Дэ болгаш Чэнь Силянь боттарының эрге-дужаалдарында хевээр арткан деп, Пекинде туруп турар корреспондентилерге КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизи медеглээн. Оларның баштайгызы Пекинниң ревкомунуң даргазы, а ийигизи — найысылалдың шериг округунуң командылакчызы.

ККП ТК-ның даргазының болгаш ККП ТК-ның шериг чөвүлелиниң даргазының эрге-дужаалынга Хуа Го-фэнниң ажылдап эгелээни-биле холбаштыр октябрьда болган митингиге У Дэ-ниң чугаазын «Китай на стройке» деп журналдың чаа үнген дугаарынга парлап үндүргени-биле КУР-нуң ДХМ-ниң төлээлекчизиниң медеглели чаңгыс үеде болган. Журналда парлап үндүрген чугаа митинг соонда дораан парлааныңдан өске болган. Оон Дэн Сяо-пинге хамаарыштыр шүгүмчүлелдиг чүүлдерни ап каапкан болган.

Чоокта чаа Пекинниң сөлүннарынга «Дачжайның мурнакчы дуржулгазын нептередир талазы-биле Бүгү-кыдат чөвүлел хуралга» Шанхайның ревкомунуң даргазының оралакчызы Ван И-пинниң декабрьда чугаалаан чугаазын база парлап үндүрген (ол ревкомнуң даргазынга амгы үеде буруу шаптырган «дөрттүң бөлүүнүң» кежигүннериниң бирээзи болур Чжан Чунь-цяонуң турганы билдингир болгай). Ол чугаада «дөрттүң бөлүү» Шанхайны «партияга болгаш күрүнеге дээди эрге-чагырганы хунаап алыр дээн бодалын боттандырарының» кол даяныр чери кылып алгаш турган деп айыткан.

Ван И-пинниң чугаазы-биле алырга, «дөрттүң бөлүүнүң» кежигүннери, бир талазында, армияның иштинге чарлыышкынны тургузарын, а өске талазында, оларның эрге-чагырганы эжелеп алырынга дузалаар ужурлуг «ийиги чепсектиг күштер» кылдыр ону шимчидиптерин оралдажып, ополчениени боттарынга бараан болдуруп алганнар. Улусчу ополчениениң Бүгү-кыдат командылалын ККП ТК-ның шериг чөвүлелинге удурааныштыр тургузарын оралдашканнар деп, оратор чугаалаан.

Ак халаттыг кижилер

ИЕ, ЧАШ ДЭЭШ

Гагарин кудумчузунда чай дүжерге-ле цоган үнүштерге бүргедипкен турар ийи каът хүрең бажың бар. Ол болза республиканың божудулга бажыңы-дыр. Оолдуг азы кыстыг болгаш, «Уруунарны аас-кежиктиг кижи кылдыр өстүрүп алыңар!» деп, эмчилерниң, сестраларның чылыг сөзүн дыңнап, «Четтирдивис!» деп чаагай сөстү чугаалааш, оларның буянныг холундан чаш кижини хүлээп алган минуталарын кезээде сактып чоруур ада-иелер та чеже чүве.

Эмнелгениң ажыл-ижи-биле таныжар дээш аңаа чордувус.

Москваның Пирогов аттыг ийиги эмчи институдунга клиника ординатуразы дооскан, ам божудулга бажыңында салбыр эргелекчизи Екатерина Кыргысовна Норбу кол эмчиниң даалгазын ёзугаар бүгү чүвени тайылбырлап берип чоруур.

Бирги каътта өрээлдерде хензиг орунчугаштарда чаа төрүттүнген чаштарны ажаап турар.

— Бо келир үениң хамаатыларындан та кандыг кижилер үнер — деп, төрүттүнгеш неделя безин четпээн чаштарны эргеледип, чугаалажып турдувус.

— Бистиң эмнелге эргежок чугула чаа дериг-херекселдер-биле доктаамал хандыртынып турар. Чамдык иелер чиик-даа, а чамдыктары—аардаа божуур. Деңзизи бичии, деңзизи улуг-даа уруглар тургулаар. Бүгү-ле чүве эки болзун дээш чогуур хемчеглерни эмчилер ап, ону чедип ап турар—деп, эмчи тайылбырлады.

Божаан иелерниң өрээли. Тумбочкалар кырында байыр чедирген ажык чагаалар, дириг чечектер эндежок. Аас-кежиктиг иелерниң арын-шырайында өөрүшкүлүг хүлүмзүрүг долган.

— Эмчилер, сестралар, техниктиг ажылдакчылар ие, чаштың кадыы дээш бүгү-ле чүвени кылып турар. Четтирдивис!—деп, кижи болганы чугаалап турду.

— Чүгле 1976 чылда бистиң эмнелгеден 1772 бичии чаштарны ада-иелери хүлээп алган. Оон иштинден 19 ийис уруглуг болган бис. Коллектив иелерниң, бичии чаштарның кадыы дээш бүгү чүүлдерни кылып турар. Кадыкчаагай бичии чаш кижиниң төрүттүнери — бистиң кижи бүрүзүнге өөрүшкү, оон ада-иезиниң аас-кежиги, ону бис база үлежип турар бис—деп, Екатерина Кыргысовна чугаалады.

ЧУРУКТАРДА: салбыр эргелекчизи Е. К. Норбу кезиишкин үезинде; эмчи сестразы Светлана Пупкова бичии чаштарның өрээлинде.

Сөзү болгаш фотозу А. ЧАРАШ-ООЛДУУ.

ЧҮТКҮЛ

Суурувус кижилери

1944 чыл. Ада-чурттуң Улуг дайынының аар-берге үези. Тыва улустуң амыдыралынга улуг эргилделиг чыл—Тыва Советтиг апарган. Баштайгы тыва аревэчилерниң бирээзи, хоочун коммунист Монгуш Самбуунуң өг-бүлезинге ол чылын кыс уруг төрүттүнген. Бичии кызын тудуп органкырган-авазын ары шапкан, ынчангаш уруунуң уруун Арылдай деп адаан. Чылдар эртип турган. Бичии Ары орлан-шоваа, тыппазы чок уруг болган. Кижи болуру чажындан деп, тыва улустуң үлегер домаа черле кончуг шын. Школага өөренип кирген баштайгы чылдарындан-на ооң өөредилгеге сундулуг, чүткүлдүг чоруу илерей келген. Тывынгыр, сагыңгыр, өөренген чүүлүн дүрген, чиик шиңгээдип алыр.

Онгу классты ол эки өөредилгелиг дооскаш, Кызылдың педагогика институдунга өөренип кирген. Школачы чылдарында-ла ооң ынак эртемнери — физика болгаш математика. Студент чылдар эң-не солун болгаш уттундурбас. Монгуш Арылдай башкыларынга бо-ла мактадыр бээр кирген. Студентиниң алызындан угаанныг, өөренген чүүлдерни белени-биле шиңгээдип алыр онзагай шынарын өөрүдаа, башкылары-даа билир.

Эш-өөрү дээнде Арылдай Самбууевна чүге-даа харам чок, онзагай мөзүлүг кижи. Амыдыралдың берге минуталарында кымга-даа дузалап, арга-сүме кадарындан ол чажам дивес. Ооң шак ындыг бүдүжүн Арылдайны таныыр улуг, биче кижилер шупту билир болгаш аажок үнелеп чоруур.

Дээди эртемниг аныяк башкының амыдыралче баштайгы базымы 1968 чылда эгелээн. Аныяк салгалды коммунизмниң идеяларынга кижизидери-биле кады математиканың бөдүүн кылдынгыларындан, физиканың эге билиглериндеп эгелээш, дээди математиканың элементилеринге, бойдустуң нарын хоойлуларынга, атомнуң нарын тургузуунга чедир өөредир берге харысалгалыг ажыл — башкының чымыштыг ажылының ханызынче ол шымныы кирген.

Ажыл-амыдыралдың ааайыбиле ол Өвүрге-даа, Улуг-Хемге-даа ажылдап турган. Башкы ажылынга бердингеп, бодунуң эртемин ханызы-биле билир чоруу ону кезээде мурнуку одуругта кирип чораан. Арылдай Самбууевна түвениң белеин харавас, харын ажылдың-даа, амыдыралдың-даа берге талаларын оюп эртпейн келген. Чүге дээрге ооң сеткили чымчак, арыг, а боду бергелерге торулбас. Ону ынчаар ада-иези, школа, институт, бирээр чугаалаарга, бистиң совет ниитилелинис кижизидип каан.

Башкы ажылының сес чылы эрте берген. Арылдай Самбууевнага бо чылдар ажылга болгаш амыдырал-чурттал-гага шылгалдаларның, дадыгышкынның чылдары болган. Мергежили бедээп. Чүгле 1975—1976 өөредилге чылының түңнелин көргүзерге мындыг. Оон мурнунда чылдарда Өвүрнүң Хандагайты ортумак школазынга «берге» деп санадып турган 4-кү классты чоокта чаа маңаа ажылдап келген башкыга дааскан. Чыл төнчүзүнде чүгле чаңгыс кижи орус дылга чедир өөренмейн барган. Башкылап турган эртемнеринге (физика, математика) аңгы-аңгы класстардан 152 өөреникчи 100 хуу өөредилгелиг дооскан. Ооң иштинде чүгле 4—5 демдектерге өөренгеннер 86 кижи ийикпе шынар 57 хуу чедип турар.

Монгуш Арылдай бо чылын 9-ку классты удуртпушаан, 5—9 класстарда ажылдап, физика, математика башкыларының методиктиг секциязын удуртпушаан, физика кабинедин эргелекчилеп турар. Секцияның ажылы доктаамал апарган, кыска үениң дургузунда чогаадыкчы, ажыктыг ажылдарны башкы кылып четтигипкен.

Башкының чедиишкининиң үндезини чүдел дизе, өөреникчилерниң кижи бүрүзүнүң онзагай байдалдарын доктаамал өөренип көрүп тургаш, оларның сонуургалын ажыдып, ону углап шиглеп турарында, оон аңгыда эртемнерге өөреникчилерниң сонуургалын чедип алыры-биле кылып болур чүүлдерни кичээлге-даа, оон дашкаар-даа чорудуп турарында. Арылдай Самбууевна бодунуң теоретиктиг болгаш методиктиг билиин доктаамал бедидип, бодунга болгаш өөреникчилерге херегээр литература аймаан хуу библиотеказында четчир хемчээлдиг чыып алган.

А. С. Монгуш башкы ажылы-биле чергелештир бодунуң хууда амыдыралында төлептиг кижизидикчи болгаш ие. Башкының ада-иези чоокта чаа удаа-дарыы чок болган. Элээн каш чыл бурунгаар улуг угбазы чок болганы-биле холбаштыр өскүс арткан дуңмаларын ол боду азырап, кижизидип чоруур. Оларның улуу ам 10 класста, ортуну 7 класста, хеймери 3 класста өөренип турар. Бодунуң ийи харлыг кызы-биле кады дөрт уругнуң иези, кижизидикчизи болуру ындыг-ла белен эвес херек. Өөнүң ээзи-биле чүгле бир чыл чурттааш, бот-ие боор артса-даа, бичии чаштарны төлептиг кижизидип, иениң сагыш човаа, арыг сеткили-биле бүргеп чоруур.

Башкының ажылы чымыштыг, берге. Арылдай Самбууевна аңаа торлур эвес, школаның, суурнуң хөй-нийти амыдыралынга идепкейлиг киржип чоруур. Ол школада профэвилел месткомунуң болгаш херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү, идепкейлиг политинформатор.

Бешки класска математика кичээли. Шилгедек дурт-сынныг, чазык шырайлыг аныяк кижи каштагай кылааш-биле класска кирип келгеш, кичээлин эгелей берди. Өөреникчилер башкызының чугаазын кичээнгейлиг дыңнап, бөгүн кандыг солун, чаа билиглерни билип алыр ирги бис деп улуг сонуургалдыг көрүп олурдулар. Хандагайты ортумак школазының мурнакчы башкыларының бирээзи амыдыралга, ажыл-ишке быжыг туруштуг, изиг чүткүлдүг Арылдай Самбууевна Монгуш шак мынчаар чурттап, ажылдап чоруур.

М. АРАТ-ООЛ.

Суд залындан

„ТӨЛЭЭЛЕКЧИ“

Москва чоогунда Воскресенск хоорайның Новлянская кудумчузу-биле ажыл-херектиг шинчилиг үжеп харлыг херээжен кижи кылаштап орган.

— Менээ чедип келем, оол— деп, аңаа ужуражы берген С. Витяга ол херээжен шыңгыы чугаалаан.—Ачаң-аваң бажыңында бе? Чок бе? Кичээлдериң канчаар кылып тур сен?— деп, ол сонуургай берген.

Школаның хөй-ниитизиниң даалгазы-биле бажыңга онаалганы ооң канчаар күүседип турарын хынаарын база ооң төрүттүнгеп дугайында херечилелин көөрүн аңаа дааскан деп, ол ооң соонда Витяга тайылбырлап-тыр. «Школаның төлээлекчизинге» бичии оол бүзүреп, бодунуң бажыңынга эдертип эккелген. Ол оол документилер дилеп тургаш, ол келген херээжен кижиниң 60 рубльдн болгаш чооктен кылган аржыылды оорлап алганын эскербейн барган.

Дмитров хоорайга ол-ла херектен херээжен профэвилел организацияларының бирээзиниң төлээлекчизи мен деп чораан.

— Сеңээ дыштанылга бажыынче баар путёвка берген. Менээ бодуңнуң хүн демдеглелиңни, төрүттүнгениң дугайында херечилелиңни болгаш эмчи шинзылгаларын көргүзем—деп, школачы Г. Андрюшага чугаалаан.

Херек документилерни Андрей дилеп тып турда «төлээлекчи» норка кежиндеп кылган бөртту болгаш 18 рубльди оорлапкаш, чиде берген.

Ол-ла херээжен Яхрома хоорайның чурттакчызы Д. Анна Петровнага хоорайның социал хандырылгазының инспектору бооп чеде бергеш, оон бүгү камнап алган акшазын оорлап алган.

Кем-буруулуг херээженни милиция тыпкаш, туткан. Ол болза чаңгыс эвес удаа шииттирип чораан Н. Китаева болган. Каш-ла хонуктуң иштинде ол барык ийи муң хире рубльди оорлап алган.

Дмитров хоорайның улус суду Н. Китаеваны онза айыылдыг кем-херек үүлгедикчизи деп санаан болгаш беш чыл иштинде ооң хосталгазын казааш, шыңгыы чурумнуг эдиилчазаар күш-ажыл колониязынче чоруткан. Оорлатканнарга ооң чедирген когаралын дедир эгиткен.

М. ПАНКОВ

(«Правда» солундан).

КОРУМ-ЧУРУМ БЫЖЫГЛААР ХЕРЕККЕ

Улус судтарынга улус төлээлериниң соңгулдалары Тес-Хем районда организастыг эгелээн. Чоокта чаа Самагалдай суурнуң чурттакчы чонунуң ниити хуралы болуп эрткен. Аңаа районнуң улус судунуң кылып чоруткан ажылыбиле чыылганнарны улус судунуң шииткекчизи Д. О. Оюн-Бартан таныштырган.

СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң III сессиязының хоойлу-дүрүмнү болгаш ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле хүлээп алган шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле улус суду элээн ажылдарны кылып чоруткан. Социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаар, ону хажытпас талазы-биле чурттакчы чон ортузунга кижизидилге ажылын экижидери-биле чамдык ажылдар кылдынган. Ниитиниң корум-чурумун быжыглаар херекке хөй-нийти организацияларының киржилгезиниң чылдан чылче өзүп турарын Д. Оюн-Бартан демдеглээн.

Улус төлээлериниң ажылы улуг харысалгалыг, ынчангаш бодунуң хүлээнген ажылын ак сеткилдиг күүседип, ниитиниң корум-чурумун болгаш социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаар херекке үлүүн киириштирип, чонунга төлептиг-биле бараан боол чоруурларны хөйү-биле адап болур. Оларга улус судунга улус төлээлери М. Оюнну, М. Уванайны, О. Мендини, Т. Кежик-оолду болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. Олар суурнуң ажылчы чонунуң мурнунга кылган ажылының отчёдун бергеннер.

Районнуң улус судунуң ажылдакчылары бо эрткен үениң иштинде улус судунуң төлээлекчилериниң болгаш эш хуузунуң судтарының даргаларының каттышкан хуралдарын, семинарларын болгаш өөредилге-кичээлдерни план ёзугаар доктаамал эрттирип келген. Оон түңнелинде эш хуузунуң судтарының ажыл-чорудулгазы элээн экижип, ниитилелге хора чедирер, чурум үрээр кижилерни болгаш үүлгедиишкиннерни баш удур болдурбазын чедип алыр херекке оларның киржилгези, ролю өскен. «Тес-Хем» совхозта эш хуу суду (даргазы А. Чооду), О. Шынаада эш хуузунуң суду (даргазы М. Сюрюн) база «Ак-Эрик» колхозта Д. Эрендей даргалаан эш хуу суду чоп-биле быжыг харылзааны тудуп, ажылын эки чорудуп келген.

Ажылчы чонуң бо хуралынга СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чонгарынга СЭКП Төп Комитединиң Чагаазын чыылганнарга таныштырган. Самагалдай суурнуң чурттакчы чону ол Чагааны ниин-биле деткип, ниитиниң малын хүр кыш ажырар херекке идепкейлиг киржип, малчыннарга боттуг дуза чедирерин хүлээнгеннер.

Улус судунуң төлээлекчилериниң соңгулдалары Берт-Даг, Кызыл-Чыраа кожээ Советтеринде база-ла организастыг эгелээн. Ук ажыл районда түлүктеп турар.

Э. ЧООДУ.

Тес-Хем райкүүском секретары.

СПОРТ

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

Чөөн-Хемчикте Чадаананың № 1 школазынга 8—10 класстарның аразынга «Найырал» кубогу дээш баскетбол маргылдаазы болуп эрткен. Ийи хүн үргүлчүлээн оюнуң түңнелинде оолдардан онгу класстың, уруглардан—тоску класстың № 1 командазы бирги черни ээлээннер. Команда талазы-биле тоску класстылар шылгарааш, кубокту чаалап алган.

М. БОЛАТ-ООЛ.

* * *

Өвүрде Торгалыг суурга мячилиг хоккейге болгаш волейболга маргылдаа болган, аңаа үш команда киришкен. Торгалыг суурнуң шилиндек командалары эки ойнааш, бирги черлерни ээлээн.

К. МАРТНА.

«ЯАХАЛЛИ» ФИГУРИСТЕРНИ ХҮЛЭЭП АЛГАН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр. Н. Горбунов, Ю. Смирнов). «Европа чемпионады фигурлуг чуңгулаашкынының төөгүзүнде бир дугаарында Финляндияда эртип турарынга өөрүп тур бис»— деп, маргылдааның организастыг комитединиң даргазы Аатос Эркко биске чугаалаан.

«Яахаллиниң» залы эң-не чараш спорт тудугларының бирээзи. Фигурлуг чуңгулаашкынының 18 чурттан келген мастерлерин ол хүлээп алган. Ында Европаның эң шилиндек спортчулары киржип турар. Оларның иштинден Ирина Роднина эң-не ат-сураглыг. Бо фигурист Европа чемпионадынга тос катап киржип турар. Маргылдаа эгелээриниң мурнунда каш хонук бурунгаар «Ирина Родинаның берге аас-кежии» деп совет фильмни көргүскен. Делегейниң сес дакпыр, олимпий оюннарының ийи дакпыр чемпиону-нуң талантызы-биле ол черниң чурттакчылары таныжып көрген. Ооң кады танцылап турар эжи—делегейниң каш дакпыр чемпиону Александр Зайцев.

Фигурлуг чуңгулаашкынга Европа чемпионадын чүс ажыг журналистер чырыдар. Хельсинкиден телевидение дамчыдылгазын Европаның бүгү чурттары, АКШ, Канада, Мексика, Япония көөр.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА

Декабрьның 25-тен эгелеп 0,5 литр ишкир арага шилдерин автомашинага дараазында өскерткен график ёзугаар хүлээп алырын КЫЗЫЛДЫҢ АЪШ-ЧЕМ САДЫЫ дыңнадып тур:

ВТОРНИК

10 шактан 12 шакка чедир № 19 магазин чанынга (Чурттакчылыг суур).

13 шактан 16 шак чедир 186 квартал девискээринге (суг колонказының чанынга).

СРЕДА

10 шактан 12 шакка чедир № 14 магазин чанынга (Северная кудумчу).

13 шактан 16 шакка чедир Первомайская кудумчуда № 55 магазин чанынга.

ЧЕТВЕРГ

10 шактан 12 шакка чедир Интернациональная кудумчуда № 4 бажың чанында чуртталга кварталынга.

13 шактан 15 шакка чедир 24-кү чуртталга кварталынга (Ленин кудумчузунда № 20 магазинниң дужунга).

15 шактан 17 шакка чедир Кочетов кудумчузунда № 40 магазинниң хериминиң иштинге.

ПЯТНИЦА

10 шактан 12 шакка чедир 4-кү микрорайонда № 30 магазинниң чанынга.

13 шактан 16 шакка чедир Заречная кудумчуда чуртталга кварталының девискээринде № 13 бажың чанынга.

СУББОТА

10 шактан 12 шакка чедир О. Күрседи кудумчузунда № 37 магазин чанынга.

13 шактан 16 шакка чедир «Детский мир» магазинниң хериминиң иштинге.

АГААР

Бөгүн республикага эдир булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы даглыг черлерге 24—29, өске арткаңнарынга —35—40 градус соор.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 35—37 градус соор.

Кижизидилге темазынга

ӨТТҮНҮҮШКҮННҮҢ УРЖУКТАРЫ

Бичии кижилер кончуг сопуургак болгаш өттүнүүчел болур. Кандыг-бир солун шии азы кино көргеш келгенде, олар ында кижилерниң бүгү шимчээшкиннерин, чугаазын шыдаар шаа-биле өттүнүп тургаш, ада-иезинге, эш-өөрүнге чугаалап бээр. Уругларның мындыг сонуургак, өттүнүүчел чоруун чамдык ада-иелер эскербейн, олар дыңнап, көрүп турда кижизидилгеге таарышпас чүүлдерни безин чугаалай бээрлер. Ооң ужурундан чамдык уруглар колдуунда ада-иезин өттүнүп, таакпылап, оон кедерезе арага ижип, эки-бак сөс-биле сөглежир таварылгалар бар.

Мындыг чижектерни көрээлинер. Херим кыдыынга кезек оолдар турупкан таакпылаан, бир чамдыктарын орта «өөреткен» турлар. Оларның аразында таныырым Серёжа база бургурадыр сорган тур. Оолдарга чеде бергеш, таакпының хоралының дугайында чугаалап бээримге, Серёжа тургаш «моон соонда черле таакпылавас мен» дидир. Алдыгы классчы Серёжа таакпыга канчап өөрени бергенил? «Шынында таакпы тыртып билбес мен. Ачамны, улуг оолдарны өттүнүп турдум». Шынап-ла Серёжа амдызында ёзулуг таакпылап билбес, ол аңаа-ла улуг улусту өттүнүп чоруур болду. Ону ада-иези хайгааравайн турары тергиин четпес. Ооң кыдыында таакпылап турган бешки классчы Валерадан чүге таакпылап турарын айтырдым. Канчап өөрени бергениң ол мынчаар тайылбырлаар: «Ачам ээрикте, а чамдыкта ээрде-даа менээ кээштие сраадыр, чок болза таакпыдан кыпсып бер дээр кижи. Ооң мен таакпы кыпсып берип чораш, чоорту таакпылаар апарган мен»—деп, ол миңнир ужурга таварышкан. Ынчангаш элээди оолдарның таакпыга өөренири колдуунда-да улуг улусту өттүнгени боор турар.

База бир чижек. Кудумчуга эге классчы ийи бичии уруг аразында маргышкан турлар. Бирээзи эжин утказы багай сөстер-биле сөглээп тур. Өскези сөс-даа тыппас, чүгле ыглаар. «Сөскүрү»-биле чугаалаштым. Эжин сөглеп турган багай сөстериниң чамдызының утказын ол билбес болду. Ындыг багай сөстерни кайын өөренгениң айтырарымга, ол иезинден болгаш алгышкан улустан дыңнап, билип өөренген болду. Аңаа ол багай сөстерниң утказын чугаалап бээримге, моон соңгаар ындыг багай сөстер сөглевес болгаш, чорупту.

Ээрик, ээзр тургаш, бичии кижилер дыңнап, көрүп турда эки-бак сөстер сөглежип, алгыжып, чокшурга бичии кижилер ону сонуургаар, оон ону өттүнгеш, эш-өөрүн экибак сөстер-биле сөглежи бээри ол-дур. Чамдык ада-иелер уруглары мындыг багай «сөстер сөглеп чорда, ону аңаа кулак дашты-биле эрттирип каары хомуданчыг.

Чамдык ада-иелер уругларын аттынып, кончуй бергенде культура чок сөстерни боттары база ажыглай бээр. Ол шуут шын эвес. Ол ышкаш бичии кижилерниң оорлаар, мегелээр, хулиганнаар чоруктары база-ла улуг кижилерни өттүнгеш тыптып кээп турар таварылгалар бар. Бир эвес бис уругларны мегелептер болзувусса, олар база эш-өөрүн, бисти мегелеп эгелээр, оор кылып, хулиганнаар болза, орта база-ла белени-биле өөренип эгелээр.

Бичиизинде мындыг багай чаңчылдарны өөренип апкаш, өзе бергеш ону каап чадап чоруур кижилер база бар. Бир аныяк эштиң мынчап хомудап чугаалап олурганын база дыңнаан мен. «Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге элээн идепкейлиг киржип чораан мен. Ам сөөлгү үеде өкпе, хөрээм ажыыр апарган, көңгүс ойнап албас апардым. Эмчилерге баарымга «Хөй таакпылаар, арагалаар-дыр сен, ону чидирип ал» диди. Шаанда эш-өөр өттүнгеш, мынчап өөренген кижи-дир мен ийин. Ам араганы кагдым. А таакпыны чидирип алыр дээш кызып, янзы-бүрү аргалар херглеп чор мен».

Хөй-ниитиниң черлеринге, автобус, машина иштинге улуг кижилер бургурадыр таакпылап, арагалаар, эки-бак сөстер сөглежи бээр чоруктар бар. Оларның кыдыынга көрүп, дыңнап олурган бичии кижилерге ол багай салдарлыг. Чамдык ада-иелер, улуг улус ээртир, харын-даа билбестедир арага ижип алгаш, шил дүвүнге араганы арттырып каптар, а бичии улус оларны өттүнүп, ону сонуургааш дашка дүвүн ижиптер, арагалаар чоруктар оон үнер. Уругларны культурлуг, чараш аажычаңга, сөс-домакка кижизидерде ада-иелерниң үлегери чугула. Кызыл-Мажалык суурда чурттап турар «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының эргелекчизи, коммунист Монгуш Намчылович Чүдүмнүң бажыңының иштикезээде арыг-силиг, оларның аажы-чаңы төлептиг, ажылгыңчи. Уругларының авазы школада повар. Оларның алды уругларының ийизи он класс дооскан соонда дээди өөредилге черлеринде өөренип турар. Улуг оглу Тюменьниң кожээ ажыл-агый институдун келир чылын доозар, оон бичии уруу Кызылдың башкы институдунуң физика-математика факультединиң бот-өөредилгелиг студентизи, ам школада кижизидикчи башкы, а арткан дөрт уруглары школада өөренип турар, ада-иезин дөзээп, ажылгыңчы кызымак, аажы-чаңы чараш, сөс-домаа культурлуг, өөредилгениң тергиинчилери. Оларның дөрт оглу спортка хандыкшылдыг: онгу классчы Валеразы биле бешки классчы Алешазы хостуг хүреш-биле ыңдыраага чүгле школаның эвес, а районнуң чемпионнары. Ада-ие кандыг болдур, уруглар база ону өттүнер дээрзи кончуг шын.

Ынчангаш ада-ие уругларын культурлуг аажы-чаңга, эки чүүлдерге өөредип чаңчыктырарда боттары бүгү талазы-биле үлегерин көргүзери чугула. Ажы-төлү оларны дөзеп салгаар.

Культурлуг аажы-чаң, ада-иениң үлегеринге хамаарыштыр бодумнуң чамдык бодалдарымны илереттим. Маңаа хамаарыштыр өске ада-иениң санал-оналы, бодалдары кандыг ирги?

Х. МОНГУШ.

Бүдүрүлгеге ажылдавайн, III класстың чолаачызының тыва дылга курстарынга шуут кирип өөренир өөреникчилер чыып алырын **Кызылдың автомобиль школазы** чарлап тур. Өөрениринин хуусаазы 5 ай. Өске хоорайлардан келгеннер ушта бижиттинген паспорттуг, үтениниң дугайында листоктуг, а ол ышкаш колхозтан азы совхозтан чоруткан бижиктиг болур.

Адрези: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу 113-а, автошкола.

1969 чылдың март 14-те Шагаан-Арыгның спорт-техниктиг клувунуң Маадыр-оол Чоодуевич Самбуунуң адынга тывыскан УД сериялыг, 107601 дугаарлыг чолаачы шынзылгазы читкен, ону ам күш чок деп санаар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, хоочун чолаачы

Владимир Саспыкаевич ШОЙДУНУҢ

аар аараанының соонда мөчээнин «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди дыңнатпышаан, мөчээн кижиниң өг-бүлезинге, доргул-төрелдеринге хапы кажыыдалын илергейлеп тур.

КИНО

ЯНВАРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ульзана» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Арга-арыг баладазы» 10.10, 11.50, «Анна Каренина» 16.10, «Танывазы херээжен» (2 сериялыг) 13.30, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ» «Дагын бадылажыышкын» 15.00, 16.50, 18.40 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дириг амытаннар делегейинде» киноклуб, 10.30, «Танывас оглу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Хирург Мишкинниң хүннери». Хөй серияылыг урап-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
11.35—«Бистиң намдарывыс. 1928 чыл».

КЫЗЫЛДАН

12.45—«Кыжырынчыг мээң аас-кежиим». Телефильм-шии. 1-ги сериязы.
13.55—«Могилев. Маадырлыг чоруктуң дуп-хүннери». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

15.00—«Чүгле дөрт чыл». Документалдыг телефильм.
15.30—«Школаның бүдүрүлге бригадазы — Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады».
16.00—«Э. Хемингуэйниң чогаадыкчы ажылы».
17.00—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. «Эндшпиль».
17.30—«Орус чугаа».

КЫЗЫЛДАН

18.15—«Хензигбей». Дамчыдылга.
18.45—Телемедээлер.
18.55—«Тудугда чаа материалдар». Документалдыг фильм.
19.05—Телемедээлер.
19.20—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.25—«Чурук бүрүзүнде—хүн».
19.40—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг чарыш — массаларның чогаадыкчы идепкейи». Дамчыдылгага СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады Москваның Владимир Ильич Ленин аттыг электромеханика заводунуң даргазынар бригадири Н. В. Мелтелкин киржир.
20.10—«Челээш». Улусчу чогаадылганың телепрограммаларының делегейниң ийиги фестивалы. Бельгия.
20.45—«Хирург Мишкинниң хүннери» деп хөй сериялыг урап-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 3-кү сериязы.
22.00—«Үе». Информастыг программа.
22.30—Фигурлуг чуңгулаашкынга Европа чемпионады. Эжеш чуңгулаашкын. Хостуг программа. Хельсинкиден дамчыдылга.
00.00—Медээлер.
00.10—00.40—Биче футболга делегей маргылдаазы. Финал. 2-ги тайм. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Редакцияның адрези: Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуу килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖ 16332. ЧАГЫГ № 99.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00635.